

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA TĚLESNÉ VÝCHOVY A SPORTU

POLITICKÉ POZADÍ XIX. OH
V MEXIKU 1968

Diplomová práce

Zpracovala: Kristina Jakubcová
Vedoucí diplomové práce: PhDr. František Kolář, CSc.
Srpen 2007

ABSTRAKT

Název práce: Politické pozadí XIX. OH v Mexiku
Political Background of the XIX. Olympic Games in Mexico
1968

Cíle práce: Cíl spočívá v popsání vlivu soudobé politické situace na devatenácté letní olympijské hry v Mexiku. Vlivu především poválečných politických změn v mocenském rozdělení světa a jeho promítnutí do přípravy a konání her. Dílčím cílem je zmapovat politickou situaci v Československu před olympijskými hrami. Část práce je zaměřena na sportovní velikány těchto her. Těžiště však bude, jak již bylo zmíněno, spočívat především v pozadí politickém a historickém.

Metoda: Sběr dat proběhl na základě studia dostupných zdrojů. Tzn. archivních pramenů, uvedené literatury, internetových stránek. Uplatněna byla především metoda indukce a dedukce.

Výsledky: Po prostudování dostupných materiálů se potvrdilo, že politické změny po druhé světové válce ovlivnily i sportovní dění ^v olympijském hnutí. Včetně (ne)účasti jednotlivých států na olympijských hrách i vybírání místa jejich konání. Dílčí cíl práce věnovaný sportovním velikánům XIX. olympijských her byl splněn v míře umožněné rozsahem práce.

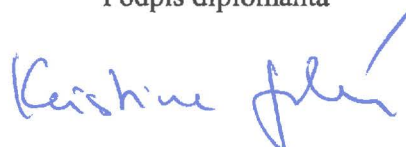
Klíčová slova: Olympijské hry v Mexiku, Mezinárodní olympijské hnutí, Československý olympijský výbor, politická situace

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a vyznačila jsem všechny citace z pramenů. Použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Praze dne 20. srpna 2007

Podpis diplomanta

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Keršine Jelen', is written over the printed text 'Podpis diplomanta'.

Poděkování

Děkuji tímto vedoucímu své diplomové práce, panu doktoru Františku Kolářovi, za jeho připomínky a rady v době vzniku diplomové práce. V neposlední řadě děkuji své rodině a přátelům za nepřetržitou a nedocenitelnou podporu v průběhu studia.

Svoluji k zapůjčení své diplomové práce ke studijním účelům. Prosím, aby byla vedena přesná evidence vypůjčovatelů, kteří musejí pramen převzaté literatury řádně citovat.

Jméno a příjmení:	Číslo OP:	Datum vypůjčení:	Poznámka:
--------------------------	------------------	-------------------------	------------------

ÚVOD.....	1
1. POLITICKÁ SITUACE VE SVĚTĚ PŘEDCHÁZEJÍCÍ XIX. OH.....	4
1.1. Studená válka, SSSR a MOV.....	4
1.2. Poválečný dekolonizační proces a vztah nově vzniklých států k zemím znepřátelených bloků.....	8
1.3. Specifikum režimu JAR s dopadem na olympijské hnutí.....	12
2. MÍSTO KONÁNÍ.....	14
2.1. Pořádání her, výhoda či nikoliv?.....	14
2.2. Soupeření o rok 1968, hlasy 3. světa.....	15
2.3. Vítěz a reakce okolí.....	17
3. SITUACE V MEXIKU.....	21
3.1. Vztah Mexika a ČS(S)R, rozdíly a shody v zahraničních politikách.....	21
3.2. Připravený pořadatel.....	23
3.3. Odvrácená tvář mexického nadšení.....	26
4. REFORMNÍ SNAHY VS. SOVĚTSKÁ INVAZE.....	29
4.1. Demokratizační proces.....	29
4.2. Nevyhnutelnost konce snů.....	31
4.3. Okupace a její ozvěny ve světě.....	33
4.4. Ozvěny domácí a jejich dopad pro XIX. OH.....	35
5. KONEČNĚ OH.....	38
5.1. Válečné konflikty a nepokoje ve světě v době OH.....	38
5.2. Divadlo zvané OH.....	39
5.5. Sportovní milníky.....	43
6. ČECHOSLOVÁCI NA OH.....	45
6.1. Věra Čáslavská.....	45
6.2. Další úspěchy ČSSR.....	48
6.3. Účast méně úspěšná.....	50
VÝHLED DO BUDOUCNA A ZÁVĚR.....	53
PRAMENY A LITERATURA.....	56
PŘÍLOHY.....	60

ÚVOD

V dnešní době, kdy je vrcholový sport především byznysem a obrovským celosvětovým divadlem není překvapivé, že o mnoha důležitých aspektech v jeho rámci rozhoduje tahání za všemožné nitky. Ať už finanční, mocenské a v neposlední řadě i politické. Podle historických souvislostí a mezinárodní situace se liší pouze míra působení těchto vlivů a zároveň vzájemný poměr jejich jednotlivých složek.

Cílem této práce tudíž je ukázat, jak především politické zájmy v dobách bipolárního světového rozdělení ovlivňovaly špičkový sport včetně jeho vrcholu, olympijských her. A to v samotném průběhu, v přípravě ale i dozvucích výjimečného sportovního svátku.

Hlavní důraz diplomové práce je kladen na míru vlivu soudobé politické situace na devatenácté olympijské hry v Mexiku. Úkolem bylo zjistit, jak se především poválečné politické změny v mocenském rozdělení světa promítaly do přípravy her, počínaje už rozhodováním o místě jejich konání. Politické aspekty ovlivnily i to, zda se jednotlivé státy chystaly her zúčastnit či nikoliv. Zde se do centra zájmu této studie dostává politická otázka v souvislosti s Československem. Vzhledem k úspěšnosti československých sportovců na mexických olympijských hrách i některým dalším nezapomenutelným sportovním výkonům se část práce zaměřila na sportovní velikány těchto her. Těžiště však bude, jak již bylo zmíněno, spočívat především v pozadí politickém a historickém.

Při studiu problematiky bylo možné opřít se o poměrně kvalitní literaturu zpracovávající především světovou politickou situaci po skončení druhé světové války. Témata jako dekolonizační proces a s ním související vznik států třetího světa, stejně jako studená válka byla popsána poměrně podrobně. Podobně na tom bylo vysvětlení mechanismu přidělování olympijských her jednotlivým městům a vývoj Mezinárodního olympijského hnutí v závislosti na vzniku nových států a především nového světového mocenskopolitického rozdělení. Literární zdroje jsou bohaté i co se týče popisu průběhu her a sportovních výkonů v jejich rámci dosažených. Badatelské úsilí jsem tedy

zaměřila především na studium archivních materiálů Národního archivu v Praze coby hlavní instituce spravující podklady související s orgány státní správy, s Byrem KSČ, jeho Předsednictvem či Výkonným výborem. Samotný Archiv ČSTV však probádat nebylo možné, ačkoliv by pro tuto práci byl bezesporu relevantní, vzhledem k tomu, že zde uložené materiály od 60. let do současnosti nejsou zpracovány. Nezbylo, než se v těchto tématech opřít o literaturu, která však hlavně v otázkách postoje k účasti na olympijských hrách po sovětské okupaci ČSSR je značně zlomkovitá.

Při zpracování studie jsem se držela především tematické linie, samozřejmě s ohledem na chronologii, čemuž odpovídá i členění kapitol. Každá z nich zpracovává určitý úsek událostí, které měly vliv na vývoj politické situace a s ní související názor na vývoj ve sportovním dění a olympijské hry.

První kapitola se zabývá situací, která ve světě panovala po skončení druhé světové války. Tím, kdy a jak byly položeny základy válce studené, jaký dopad na ni měla rostoucí důležitost SSSR, stejně jako na změny v Mezinárodním olympijském výboru. V souladu s vytčeným cílem si část této kapitoly podrobněji všímá dekolonizačního procesu a pozice jednotlivých vznikajících států i jejich celého komplexu nazývaného třetí svět. Vzhledem k důležitosti politiky v otázce působení JAR na mezinárodním sportovním poli je jejímu osudu věnována též celá podkapitola.

Následující kapitola se zaměřuje na místo konání her. Tudíž na mechanismus, jímž jednotlivá města pořadatelství získávala, na to, jak se na rozhodnutí pro rok 1968 podílela politika a sílí hlas třetího světa. V neposlední řadě si tento oddíl všímá toho, jak reagovalo Mexiko a zbytek světa na přidělení XIX. olympijských her.

Třetí kapitola se soustředí na vnitropolitickou situaci hostitelské země i na její vztahy s Československem v době poválečného vývoje. Popisuje přípravy na pořádání her, ale i konflikty s demonstrujícími studenty bezprostředně před jejich vypuknutím.

Další část je taktéž věnována vnitropolitické situaci, tentokrát však v Československu. Zde se zaměřuje na změnu atmosféry v zemi i průběh reformních kroků v rámci tzv.

„pražského jara“. Navazuje invaze armád států Varšavské smlouvy, její ozvěny ve světě, v ČSSR i zvažování dopadů celé události na účast na olympijských hrách.

Pátá kapitola už mapuje samotné olympijské hry v Mexiku. Politika z nich ovšem není zcela vynechána. Objevuje se v popisu válečných konfliktů a nepokojů v době olympijských her ve světě, ale i v dějišti samotných her demonstracemi politických názorů a postojů. Nelze opominout sportovní výkony, které mexické hry ozdobily.

Těm se věnuje i kapitola poslední, ovšem s důrazem na výkony československých sportovců, z nichž jedna subkapitola připadla Věře Čáslavské, coby naší nejúspěšnější olympioničce všech dob a zároveň osobnosti, na kterou se dodnes v Mexiku vzpomíná s obrovskou vřelostí.

1. POLITICKÁ SITUACE VE SVĚTĚ PŘEDCHÁZEJÍCÍ XIX. OH

1.1. Studená válka, SSSR a mezinárodní olympijské hnutí

Po skončení nejkrvavějšího a nejděsivějšího střetnutí v dějinách lidstva, 2. světové války, se ve světě začal tu více, tu méně plíživě rozpínat konflikt nový. Studená válka. Konflikt ideologický i ekonomický, konflikt krutý, nelítostný a ničící životy těch, kteří ho prožívali.

Základy toho, co dnes studenou válkou nazýváme, byly položeny už v průběhu bojů druhé světové války, vývojem situace v SSSR, vyjednáváním na konferencích o podpoře či nepodpoře toho kterého státu a poválečném rozdělení vlivu (za první závan studené války bývá považován Churchillův projev ve Fultonu 5. března 1946, slova o „železné oponě“, která rozděluje svět, obletěla všechny státy)¹. Právě po podepsání mírových smluv a rozhodnutí o osudu poražených účastníků se mohly začít plně projevovat mocenské ambice zvítězivších států, které samy byly válkou tvrdě zasažené, ale jejich území nikdo nedělil a placení reparací jim také nehrozilo.

ČSR se po krátkém poválečném koketování s demokracií v upravené formě vydala cestou socialismu. Koncem čtyřicátých let se stala jedním ze satelitů Moskvy řídicím se jejími příkázáními, názory, zkrátka politikou až příliš velkého bratra z východu.

V době vzniku Mezinárodního olympijského výboru měli Češi a Rusové v jeho rámci poměrně významné privilegium. A to svého zástupce. Na ustavujícím kongresu v Paříži 23. června 1894 se členem nově zvoleného Mezinárodního olympijského výboru stal Jiří Guth zastupující Čechy² a generál Alexej Butovskij za Rusko. Oba vybral baron Coubertin. Stalo se tak v době, kdy měl výbor mezinárodní převahu nad vznikajícími výbory národními a kromě jiného řešil i konflikty mezi státním a národnostním

¹ ORT, A. *Evropa 20. století*. Praha: Arista, 2000, s. 135

² KLAPAČ, J. *Josef Rössler-Ořovský*. Praha: ČOV, 2001, s. 86

principem účasti na olympijských hrách. Zatímco Češi trvali na principu národnostním, Rusové kvůli Finsku, části svého státu, lpěli na opaku³.

Po vítězství revoluce si Sověti olympijské hry vzali velmi záhy na paškál. Již od 1. světové války je kritizovali coby hry kapitalistické a přežitek britských amatérských ideálů.⁴ V meziválečném období SSSR do olympijské rodiny nikdo příliš nelákal. Mezinárodní olympijský výbor v této době dokonce vystupoval tak trochu jako organizace pro západní Evropu a USA.⁵ Avšak tak jako druhá světová válka položila základy válce studené, zcela změnila náhled i na tuto otázku. Na nově nastolenou rovnováhu ve světě musel chtít nechtít reagovat i MOV a se Sovětským svazem začít jednat. Sověti samotní sice dělali mrtvého brouka, ale kapitalistické hry jim přišly inspirativní a navštívili londýnské olympijské hry jako velmi pečliví pozorovatelé. Pořídili si z nich navíc podrobné kamerové záznamy. Prezident MOV Sigfrid Edström šel na jednání poněkud od lesa a těsně po válce nabídl Sovětům nejprve členství v Mezinárodní atletické federaci (IAAF). I to však byl nevídaný krok, až do tohoto okamžiku IAAF pouze přijímala žádosti o členství, pozvánky k němu v žádném případě nerozdávala. Navíc členství v IAAF coby nejsilnější sportovní organizaci bylo de facto klíčem ke členství v MOV. Jediný vysoký funkcionář MOV, který doufal, že SSSR nabídku odmítne, byl viceprezident Avery Brundage. I jeho odtažitý postoj vůči Sovětům se však měl v blízké budoucnosti změnit.

Východní velmoc na pozvání zprvu nereagovala, ale s nevyzpytatelností sobě vlastní se její zástupci zjevili na mistrovství Evropy v atletice v Oslu roku 1946. Přestože nebyli členy IAAF, byla jim udělena výjimka. To byl ze strany atletů revoluční počin a zároveň důkaz toho, že SSSR berou všichni vážně. IAAF navíc přispěchala s novou pozvánkou do klubu. Objevily se však i problémy povahy spíše sportovní než politické. V Sovětském svazu začaly být otvírány speciální školy pro vrcholové sportovce, na něž za překonání národních či světových rekordů čekaly peněžité odměny. To však s myšlenkou amatérismu, tak jak jirazil v té době ještě poměrně jednotně MOV,

³ AUTORSKÝ KOLEKTIV pod vedením J. Kössla a F. Kroutila, *Malá encyklopedie olympijských her*, Praha: Olympia, 1982, s. 205

⁴ SENN, A. *Power, politics and the Olympic Games*. Champaign: Human Kinetics, 1999, s. 84

⁵ SENN, A. *Power, politics and the Olympic Games*. Champaign: Human Kinetics, 1999, s. 84

rozhodně neladilo. S tím si ovšem Sověti těžkou hlavu nedělali, předseda svazového výboru pro tělesnou výchovu a sport v SSSR Nikolaj Romanov vábení IAAF i dodržování pravidel, které by s sebou členství v této instituci neslo, zcela ignoroval.

Proti zvláštnímu zacházení se Sověty se výrazně stavěl již zmíněný A. Brundage, značně rozporuplná postava dějin mezinárodního olympijského hnutí. V této otázce byl však až nebyvale zásadový. Snad i kvůli porušování principů amatérismu, které pak v 60. letech zkostnatěle a křečovitě bránil. Nakonec se to, co se Brundagovi nelíbilo, stalo skutečností. V roce 1947 projevíli Sověti zájem o vstup do IAAF s podmínkou, že se ruština stane jedním z oficiálních jazyků federace, sovětský zástupce pak usedne ve výkonné radě a nedemokratické Francovo Španělsko (jehož existenci Mexiko jako jedna z mála zemí nikdy neuznalo a dokonce nikdy nezrušilo republikánský zastupitelský úřad!)⁶ bude vyloučeno. Nakonec atletická federace kývla na zástupce v radě, jazykové požadavky ani španělský nesmysl nepřijala, i tak to nebyl malý ústupek. Problém s amatérismem vyřešili Sověti po svém – Potěmkinovou vesnicí, kdy všichni sportovci měli oficiální zaměstnání a od zaměstnavatele dostávali náhradu ušlé mzdy za závody, trénink...

Sověti tedy v malé bitvě zvítězili a ÚV KSSS rozjel koncem roku 1948 masivní kampaň na podporu olympijských sportů. Sovětští plánovači a ideologové správně vytušili, že toto by mohlo být pole, kde vyspělost socialistického zřízení půjde nejlépe demonstrovat – přivážením medailí ze soubojů s kapitalistickým světem. Po masivní domácí propagandě byl roku 1951 ustanoven sovětský olympijský výbor a byl přijat do MOV. Reprezentantem se stal vysoký stranický funkcionář Konstantin Adrianov (v letech 1966-1970 byl dokonce jeho viceprezidentem). Hlasy proti přijetí SSSR, poukazující na vliv komunistické strany (nejen) na národní olympijský výbor, umlčel A. Brundage. Značně realisticky poznamenal, že to by v MOV nemohl být olympijský výbor žádného státu východního bloku, protože pod zásadním vlivem komunistické strany jsou všechny.⁷ Sověti však Brundagovi jeho předchozí kritiku nezapomněli a

⁶ NÁLEVKKA, V. *Světová politika ve 20. století, první díl*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan, 2000, s. 236

⁷ SENN, A. *Power, politics and the Olympic Games*. Champaign: Human Kinetics, 1999, s. 92

v roce 1952 byli hlasitými odpůrci jeho zvolení prezidentem MOV, k čemuž se přidaly všechny jejich satelity. Přesto byl Brundage nakonec v napjaté atmosféře zvolen.

Sovětská taktická mistři sáhli po jiném plánu. Nového prezidenta pozvali, ať u nich pozná převratné novinky i metody. Brundage k cestě po Stalinově smrti svolil, jako důkaz vlastní nezávislosti si ji však celou financoval. Tak jako ho (a nejen jeho) téměř o dvacet let dřív uchvátili Němci a jejich precizní a nadšená příprava berlínské olympiády, tak ho v SSSR strhlo všeobecné sportovní budovatelské nadšení i majestát masovosti. Tento náhled si uchoval i v letech 60. Potvrzují to jeho slova pronesená v roce 1962: „Není země, která by více uplatňovala odkaz Coubertina pro trénink a soutěžení a budování silných hochů a dívek.“⁸

Tak jako do konce druhé světové války byly boje o olympijské medaile záležitostí především USA a západní Evropy, se vznikem války studené (a vstupem SSSR do MOV) se staly především soubojem dvou zneprátelených bloků. Hrami, kde šlo o zachování a zvýšení prestiže dvou vedoucích supervelmocí.

Studená válka však v olympijských záležitostech byla vidět i jinde. Zatímco MOV spíš podporoval společnou německou účast na olympijských hrách, SSSR tlačil na to, aby NDR měla samostatně uznanou reprezentaci. V roce 1951 vznikl olympijský výbor NDR, který byl roku 1955 uznán ze strany MOV pouze prozatímně. Zároveň němečtí sportovci museli až do roku 1968 startovat ve společném týmu. První olympijské hry, kdy obě reprezentace nastoupily zvlášť, se konaly právě v Mexiku.⁹

Podobné schizma vzniklo v otázce Číny, kdy po vítězství komunistické Lidově demokratické armády podporované SSSR a úprku Čankajška a jeho věrných z Kuomintangu (jenž měl na oplátku podporu USA) na Tchajwan nebylo úplně jasné, kdo bude oficiálním reprezentantem. Zda Čínská republika založená právě na Tchajwanu, nebo Mao Ce-Tungem vyhlášená Čínská lidová republika. Klid nebyl ani

⁸ tamtéž, s. 95

⁹ AUTORSKÝ KOLEKTIV pod vedením J. Kössla a F. Kroutila, *Malá encyklopedie olympijských her*, Praha: Olympia, 1982, s. 318

na Středním východě, kde proti sobě v ozbrojeném konfliktu stál Egypt a Izrael. Snad první velmi ostrý projev studené války do dění na olympijských hrách přišel po nepokojích v Polsku a krvavě potlačeném povstání v Maďarsku v roce 1956. Výpravy Španělska (toho nedemokratického Frankova, které Sověti dříve kritizovali), Švýcarska a Nizozemí na protest proti zásahu do Melbourne roku 1956 neodcestovaly. A.Brundage maďarské události sice odsoudil, ale na konání her trval, takže Sověty „vytrestaly“ jen protisovětské demonstrace konané přímo v místě her a obrovská rivalita místy až přerůstající v násilnosti při soubojích s reprezentanty násilím porobených zemí.

1.2. Poválečný dekolonizační proces a vztah nově vzniklých států k zemím znepřátelených bloků

Dekolonizace po druhé světové válce bývá dělena do tří fází. V té první (1945-1956) vznikly především státy na islámském Blízkém východě a v Asii (z kolonií s vysoce rozvinutou kulturou a náboženstvím, navíc s nejdelším evropským vlivem). Ve fázi následující (1956-65) se zrodily hlavně státy v Africe, rok 1960 dokonce bývá nazýván „rokem Afriky“, kdy nezávislost získala většina zemí černého kontinentu. Po roce 1965 začala závěrečná fáze bojů o nezávislost. Po jejím skončení v druhé polovině 70. let zůstala bývalým koloniálním velmocím natrvalo jen území, která do té doby byla pevnou součástí mateřské země, nebo šlo o území malá či chudá. (Martinique, Azory, Kanárské ostrovy...).

Do táborů příznivců obou supervelmocí však díky dekolonizaci afrického a asijského kontinentu měli přibýt noví členové. K urychlení dekolonizace hlavně v Asii přispělo především válečné oslabení evropských mocností, v koloniích navíc vznikly domácí elity vzdělané na západních univerzitách v otázkách samosprávy, demokratického zřízení apod.¹⁰ Svůj vliv sehrála dozajista i ztráta kolonií Japonska. Japonci rozhodně nestáli o poválečné obnovení vlivu evropských států v Asii.

10 PLECHANOVÁ, B., FIEDLER, J. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*. Praha: Institut pro středoevropskou politiku a kulturu, 1997, s. 171

Naopak v Africe se brzdou dekolonizačního procesu stalo tradiční kmenové uspořádání. Navíc Afrika kromě severní části přímo do druhé světové války zapojena nebyla. Stala se tak posledním útočištěm bílého kolonialismu, kde většina zemí získala nezávislost až v první polovině 60. let, v závislosti na koloniální mocnosti, způsobu správy země, vnitřních podmínkách i typu tradiční společnosti. Mezinárodně politická situace nově vznikajících států rozhodně nebyla růžová. V době kvetoucího kolonialismu byly asijské či africké državy považovány i se svým obyvatelstvem za někoho bez nároku na názor a jeho projevení. Podobně po skončení s koloniálním jhem začaly být brány za pouhé satelity kapitalistických mocností.¹¹ Ty si v bývalých koloniích chtěly zachovat co největší vliv. Po vstupu Sovětů do této oblasti v 50. letech se třetí svět stal jedním z důležitých kolbišť studené války.¹²

Na rozdíl od západních států Sověti neměli tradici zámořské koloniální expanze. Carské Rusko se vždy orientovalo na výboje ve Střední Asii a Zakavkazsku, Afrika a Asie byly tedy po druhé světové válce mimo zájmovou oblast Moskvy.¹³ Absence konkrétní a propracované politické koncepce vůči rozvojovým zemím trvala až do Stalinovy smrti. Situace se výrazně změnila na sklonku roku 1955, kdy N. Chruščov s N. Bulganinem podnikli státní návštěvu Indie, Barmy a Afghánistánu. Tento výjezd měl světu jasně demonstrovat změnu politického klimatu v Moskvě a její vstřícnost vůči oné trojici jihoasijských států. Změna politiky pak byla dokonána a potvrzena přelomovým XX. sjezdem KSSS v únoru 1956. Závěry sjezdu mimo jiné deklarovaly teorii tzv. „široké mírové zóny“, která zahrnovala i africké a asijské země. V rámci této široké mírové zóny začal SSSR podporovat rozličná emancipační hnutí (bez ohledu na jejich politický profil), a to finančně, zásobováním zbraněmi i poskytováním vlastního know-how. Od počátku 60. let pak cíleně využíval a podporoval třetí plochy mezi západními mocnostmi a rozvojovými státy.

¹¹ NÁLEVKA, V. *Světová politika ve 20. století, druhý díl*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan, 2000, s. 52

¹² PLECHANOVÁ, B., FIEDLER, J. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*. Praha: Institut pro středoevropskou politiku a kulturu, 1997, s. 189

¹³ NÁLEVKA, V. *Světová politika ve 20. století, druhý díl*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan, 2000, s. 51

Dříve či později se naprostá většina rozvojových zemí naučila profitovat na soupeření velmocí o vliv ve třetím světě. Využila je k získávání hospodářské, případně vojenské pomoci, aniž byla ochotna k významnějším politickým závazkům.¹⁴

Samotné nově vznikající státy začaly vyvíjet vlastní iniciativu. V dubnu 1955 (tedy předtím, než Sověti dali najevo rostoucí zájem o bývalé koloniální státy) v indonéském Bandungu proběhla konference celkem 23 asijských a afrických zemí. Neoficiálně se účastnili pozorovatelé z bojujících Alžíru, Maroka a Tunisu. Resumé z konference konstatovalo, že „kolonialismus je ve všech svých formách zlem, s nímž musí být urychleně skoncováno.“¹⁵ Boj nových států však kromě hesla získal i konkrétní představitele. Těmi se stali Džavaharlál Nehru (Indie), Ahmed Sukarno (Indonésie) a Gamál Abd an-Násir (Egypt). Spolupráce rozvojových zemí pokračovala a otevřela se státům celého světa, nejen zemím v Asii a Africe. Začal vznikat třetí svět.

V září 1961 se v Bělehradě konala první konference Hnutí nezúčastněných (které tvořilo 21 států Asie, Afriky a Jugoslávie, Kypr a Kuba)¹⁶. Nutno podotknout, že zde převažovaly spíše protizápadně orientované státy.¹⁷ Spolupráce pak gradovala roku 1967, kdy chudé státy Asie, Afriky a Latinské Ameriky založily Skupinu 77, která měla upozorňovat na nespravedlnosti světového ekonomického pořádku, který je ovládán kupujícími a spotřebiteli surovin v rozvinutých zemích.

Nové státy si také uvědomovaly důležitost členství v MOV. Pochopily totiž, že sportem dobře podpoří utváření národní identity a posílí loajalitu svých občanů. Měly často dokonce ministra sportu, státní sportovní politiku či státní sportovní radu.¹⁸ Sport se stal vlastně nástrojem zahraniční politiky, jeho prostřednictvím si zase MOV v nově

¹⁴ PLECHANOVÁ, B., FIEDLER, J. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*.

Praha: Institut pro středoevropskou politiku a kulturu, 1997, s. 191

¹⁵ NÁLEVKA, V. *Světová politika ve 20. století, druhý díl*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan, 2000, s. 55

¹⁶ Ačkoli šlo o organizaci především států rozvojového světa, skutečnost, že jedním z iniciátorů byla Jugoslávie, přinášela do evropské politiky nové myšlenky odmítající bipolární rozdělení kontinentu a usilující hrát v mezinárodní politice významnou úlohu ve prospěch uvolnění mezinárodního napětí, rozvoje přátelské spolupráce a zajištění míru. ORT, A. *Evropa 20. století*. Praha: Arista, 2000, s. 185

¹⁷ PLECHANOVÁ, B., FIEDLER, J. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*.

Praha: Institut pro středoevropskou politiku a kulturu, 1997, s. 191

¹⁸ SENN, A. *Power, politics and the Olympic Games*. Champaign: Human Kinetics, 1999, s. 118

vzniklých státech získával vliv. Pro MOV však tyto státy zároveň představovaly zatěžkávací zkoušku. Zmíněný Sukarno totiž na protest proti tomu, že MOV nepřevzal patronát nad IV. asijskými hrami v roce 1962 (přidělenými Asijskou federací právě do Indonésie), založil Hry nově vzniklých sil (GANEF0).¹⁹ MOV potrestal Indonésii pozastavením členství, než zaručí, že se něco podobného nebude opakovat. Proti tomuto kroku Sověti důrazně protestovali a přislíbili s pořádáním her pomoci. Sukarno se navíc po vyhrocení konfliktu začal považovat za vůdce nově vznikajících mocností Asie, Afriky a Latinské Ameriky a vyhlásil boj proti kapitalismu a za nastolení nového světového pořádku. Nakonec se v listopadu 1963 GANEF0 zúčastnilo 48 zemí Asie, Afriky, Latinské Ameriky a země socialistického tábora. MOV varoval sportovce, že za start na GANEF0 by mohli být z olympijských her vyloučeni. Čtyři českoslovenští sportovci se však zúčastnili. Aby ČSSR neohrozila účast svých reprezentantů na olympijských hrách, byli na GANEF0 vysláni prostřednictvím ČSTV, nikoliv ČSOV. Snad i díky této směšné kamufláži MOV k žádnému postihu nepřikročil. Pro olympijské hry znamenalo GANEF0 poměrně vážnou hrozbu. Měly následujícího roku proběhnout v Tokiu a hrozil jim masový bojkot (nakonec do Tokia nejela jen Indonésie a Severní Korea).

Úspěch GANEF0 Mezinárodní olympijský výbor do značné míry vystrašil. Proto nejen hrozil sankcemi za účast na GANEF0, především začal jednat o palčivých otázkách třetího světa a o účasti Jižní Afriky na olympijských hrách. Jižní Afrika se stala důvodem toho, proč schůzka, která měla projednávat především problémy třetího světa, byla z keňského Nairobi přesunuta do německého Baden-Badenu. Keňané totiž odmítli udělit víza zástupcům JAR. Brundage tedy neváhal a přesunul celé zasedání do Evropy.

Po státním převratu v Indonésii v roce 1966 došlo k usmíření rebelujících států s MOV a další GANEF0 se už nekonalo. (Ostatně i z toho důvodu, že na uskutečnění druhého ročníku chyběly finanční zdroje).

¹⁹ KÖSSL, J. *Dokumentace k dějinám českého olympismu 1945-1970*. Praha: ČOV, 1999, s. 126

1.3. Specifikum režimu JAR s dopadem na olympijské hnutí

Jihoafrická unie patřila po druhé světové válce mezi vyspělé průmyslové státy světa. Ve volbách v květnu 1948 zvítězila Národní strana D. F. Malana, jejíž nosnou státní ideou se stala koncepce apartheidu, tedy odděleného vývoje jednotlivých ras,²⁰ a to ve smyslu sociálním, ekonomickém i teritoriálním. V praxi se tato koncepce projevovala důslednou separací černého a bílého etnika a separace většinové černošské populace do oddělených oblastí, tzv. bantusanů, které se měly stát nezávislými celky. Díky této politice se JAU začala postupně dostávat do mezinárodní izolace. Nestala se kvůli ní po dlouhá desetiletí ani členem Commonwealthu (tedy neformálního svazku států, jež byly v minulosti britskými koloniemi), ačkoliv v letech 1910-1961 byla britským dominiem.²¹ V této atmosféře uspořádal H. Verwoerd v roce 1960 referendum o úplné nezávislosti, na jehož základě v květnu 1961 byla vyhlášena bělošskou menšinou jednostranně Jihoafrická republika (ve které většina černošského obyvatelstva byla zbavena občanských práv a nemohla volit).

JAR měla ještě jeden mezinárodní vroubek. Po skončení 2. světové války ke svému území připojila Jihozápadní Afriku, do té doby ji coby bývalou německou kolonii měla od roku 1920 v mandátní správě Jihoafrické unie. Jihozápadní Afrika začala o samostatnost bojovat v roce 1966, i přes tlak OSN ji ale získala až v březnu 1990 coby republika Namibie.²²

Pobouření světa politikou apartheidu však nebylo novinkou. Již v 50. letech sílily hlasy, že by JAR měla být bojkotována a neměla by se účastnit vrcholných mezinárodních sportovních akcí. Jihoafričané tedy na zasedání MOV v Baden-Badenu měli co vysvětlovat. Nicméně to, že v týmu pro olympijské hry nejsou žádní černoši, se

²⁰ NÁLEVKA, V. *Světová politika ve 20. století, druhý díl*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan, 2000, s. 173

²¹ PLECHANOVÁ, B., FIEDLER, J. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*.

Praha: Institut pro středoevropskou politiku a kulturu, 1997. Pro členství v Commonwealthu je nutný souhlas ostatních členů, který byl Jihoafrické republice odpírán na protest proti politice apartheidu. Do společenství byla vpuštěna až po prvních svobodných multirasových volbách roku 1994s. 191

²² NÁLEVKA, V. *Světová politika ve 20. století, druhý díl*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan, 2000, s. 173

uspokojivě vysvětlit nedalo. JAR tedy dostala ultimátum do 31. prosince 1963 odstranit rasovou diskriminaci. Pro to však neudělala nic, a tak byla z her 1964 opravdu vyloučena.

Jako organizaci přispívající k rozvoji sportu na africkém kontinentu (a lobující proti účasti JAR na mezinárodních soutěžích) ustavilo roku 1966 dvaadvacet afrických států Nejvyšší africkou sportovní radu. MOV navíc jmenoval vyšetřovací komisi v čele s lordem Killaninem (budoucím prezidentem MOV). Ta měla zjistit, zda JAR pracuje na vytvoření smíšeného týmu. MOV měl v plánu za jakýkoliv projev dobré vůle přijmout JAR zpět.²³ Ostatní africké státy ale pohrozily bojkotem olympijských her v Mexiku, pokud se jich zúčastní i JAR. Prezident MOV A. Brundage doufal v poněkud zbabělé řešení. V to, že Jihoafričané žádost o svou účast sami stáhnou. To se ovšem nestalo, a tak MOV nezbylo než odkrýt karty a pozvání JAR nedoporučil. V Mexiku tedy Jihoafričané chyběli, bylo to však výměnou za to, že se zúčastnilo mnoho zemí, které by při participaci apartheidního režimu zůstaly doma. Olympijské hry byly JAR zapovězeny nadlouho. Možnost obnovit svou účast na hrách dostala JAR až v roce 1992 v Barceloně²⁴, poté co od začátku 90. let začaly probíhat reformy Frederika de Klerka vedoucí k pozvolnému rasovému zrovnoprávnění.

²³ SENN, A. *Power, politics and the Olympic Games*. Champaign: Human Kinetics, 1999, s. 135

²⁴ KÖSSL, J. *Dokumentace k dějinám českého olympismu 1945-1970*. Praha: ČOV, 1999, s. 137

2. MÍSTO KONÁNÍ

2.1. Pořádání her, výhoda či nikoliv?

Na zasedání v Baden-Badenu 14. října 1963, kde měla Jižní Afrika dostat vyčíněno, se ovšem probíraly i další otázky. V předvečer olympijských her v Tokiu se zde mělo rozhodnout, které město uspořádá příští letní hry a zajistí si navěky nesmrtelnost, slávu, lepší infrastrukturu, možná ale i dluhy.²⁵ Uspořádání olympijských her mělo svá rizika, avšak klady jasně převažovaly, alespoň dle názoru kandidujících měst. Podání kandidatury ovšem předchází mnoho práce, právě třeba ve výstavbě, ať už dopravních tepen, nových sportovišť či ubytovacích kapacit. Stejnou práci je nutné odvést i v oblasti, dnešními slovy řečeno, PR a reklamy. Více nebo méně viditelnými nitkami se město snaží prezentovat v lepším světle než jeho protihráči, zamaskovat drobné nedostatky a řádně nasvítit a ověřit přednosti. V době, kdy globalizované světové mínění ovlivňují především masmédiá, si tuto oblast nikdo nedovolí podcenit. Zatajený a novináři vypátráný průšvih je mnohem závažnější než ten, se kterým potenciální pořadatelé sami přišli, rozumně ho vysvětlili a přiměřeně se omluvili. Značnou roli hraje i mravenčí práce lobby, využívání známostí a kontaktů k tomu, aby se MOV rozhodl pro to „správné město“.²⁶ Metody všech specialistů i pseudospecialistů, kteří se na této monstrózní akci podílejí, nezřídka připomínají prostředí špionážních filmů. Je to však i prostředí poskytující prostor pro střety zájmů, klientelismus nebo korupci. I v samotné přípravě her lze přijít k mnoha penězům a to samozřejmě podobné jevy podporuje, ne-li přitahuje.

V neposlední řadě je nutné získat si co nejvyšší podporu „domácích“. Ani jim nelze zamlčovat nevýhody a omezení, které by s sebou pořádání takového podniku neslo. V budoucnu by mlžení znamenalo otrávené místní, kteří na olympiádu nadávají, nedostatek dobrovolníků, bez nichž se olympijské hry neobejdou, či třeba poloprázdné tribuny nedůstojné slavnostních sportovních chvil. Nutno však podotknout, že v 60.

²⁵ LUNZENFICHTER, A. *Athenes...Peking (1896-2008)*. Atlantica, 2002, prolog

²⁶ tamtéž, prolog

letech panovalo kolem her snad o něco větší nadšení, které mnohé nepohodlí vyvažovalo, než dnes, kdy je veřejnost potřeba přesvědčit přesnými výpočty výhod, které pořádání v jejích očích ospravedlní.

2.2 Soupeření o rok 1968, hlasy 3. světa

Z keňského Nairobi se tedy ze známých důvodů přeneslo zasedání MOV do Baden-Badenu. Delegáti si lámali hlavu celkem 35 otázkami, které měly být projednány, čtyři města ze tří kontinentů ale zajímalo jediné – které z nich získá privilegium uspořádat XIX. olympijské hry. Volba měla padnout na někoho ze čtveřice Buenos Aires, Detroit, Lyon nebo Mexiko.

Prvně jmenovanému městu se velké šance nedávaly.²⁷ Argentinské metropoli škodila především politická nestabilita v zemi ve spojitosti s celkově nepřilíš uspokojivým hospodářským stavem. Jihoameričané si ani nemohli dovolit rozsáhlou a hlavně nákladnou kampaň na podporu své kandidatury, což přispělo k tomu, že 19 amerických států jednomyslně podpořilo kandidaturu hlavního města Mexika!

Poněkud lépe na tom bylo jiné americké město – Detroit z USA. Jeho šance zvyšovalo i to, že v roce 1963 šlo už o jeho šestý pokus získat pořadatelství olympijských her. A jaksi tiše se předpokládalo, že by se MOV mohl uchýlit k ověřené praxi, že za léta uplynulá od prvního pokusu město odstranilo to, co mu snad kritici mohli vytýkat, a připravilo se v podstatě bez nedostatků. Výhodou Detroitu se stalo velmi silné ekonomické zázemí, nejlepší ze všech soupeřících měst. Paradoxně ze stejného důvodu Detroit hlasy ztrácel. Bohatství města mělo z velké části původ v automobilovém průmyslu (ne nadarmo se mu přezdívá hlavní město automobilů). Tato průmyslová předimenzovanost s sebou nesla negativní důsledky, které se projevovaly v životním prostředí, zejména v ovzduší, a sportovci by se jim při nejlepší vůli nemohli vyhnout. Tento fakt se stal poměrně silnou zbraní v rukou soupeřů Detroitu.

²⁷ LUNZENFICHTER, A. *Athenes...Peking (1896-2008)*. Atlantica, 2002, s. 116

S životním prostředím neměl velké problémy třetí z kandidátů, jediný zástupce Evropy, francouzský Lyon. Nebyl však žádným favoritem na vítězství. Mezi nesporné klady města patřilo dostatečné vybavení sportovišti nejrozličnějšího druhu, avšak naději na úspěch srážela nevyhovující kapacita ubytovacích zařízení, letiště a infrastruktury obecně. Francouzům ale nahrávaly i některé věci, jež nemohli sami ovlivnit. Třeba to, že po olympijských hrách v Tokiu se tak trochu očekávalo, že by se hry mohly vrátit do Evropy. A pro Evropu se velmi hlasitě postavil hráč se silným slovem - 3. svět. Dvanáct zemí Afriky a Asie se vyslovilo pro Lyon. Jako důvod uvedlo, že hry v Tokiu budou znamenat především pro mladé africké státy obrovskou finanční zátěž, hlavně kvůli nákladům na cestu všech účastníků her do Japonska.²⁸ Pokud by je pořádal americký kontinent (a je v podstatě jedno, které z měst by se úkolu zhostilo), náklady na účast by opět byly neúnosné. Přemísťování do Lyonu by nemělo být zdlouhavé ani nákladné, africkým zástupcům navíc jistě vyhovovalo, že by jim v prostředí her nehrozila jazyková bariéra ani bez využití služeb tlumočnicků.

Relativně dobrou pozici měl poslední z kandidátů – Ciudad de México. Středoamerická megalopole byla velmi dobře vybavena sportovišti (a slibovala investice do dalších odvážných projektů), nezaostávaly však ani rekreační a ubytovací kapacity. Jako plus byl prezentován i fakt, že hry nikdy nepořádala španělskojazyčná země ani stát Jižní Ameriky. Mexičané navíc poukazovali na to, že by se jejich hry staly velkolepým setkáním kultur a civilizací. Ve spojitosti s Mexikem se však tak trochu strašákem stala místní infrastruktura a dopravní situace.²⁹ V 60. letech zde sice ještě nežilo přes 20 milionů obyvatel, neexistovaly ani šestiproudé silnice v centru města, situace i tak byla na pováženou. Mexičané slibovali, že v tomto ohledu hry zvládnou, připraví speciální olympijské autobusy a taxíky, navíc při jejich zvycích a pověstné ochotě se dalo předpokládat, že místní obyvatelé rádi vypomohou klidně vlastními automobily. Zápor, který konkurence akcentovala a Mexiko s ním nemohlo nic dělat, byla ovšem jeho nadmořská výška. Samotné podání přihlášky do soutěže vyžadovalo značnou odvahu, pro mnoho sportovců, funkcionářů i lékařských odborníků bylo závodění ve výšce přes 2000 m n.m. zcela absurdní. Po zvážení všech pro a proti bylo ale Mexiko

²⁸ LUNZENFICHTER, A. *Athenes...Peking (1896-2008)*. Atlantica, 2002, s. 118

²⁹ POPPER, J., BŘEZINA, J. *Mexiko 68*. Praha: Olympia, 1969, s. 3

ne-li horkým, pak alespoň „vlažným“ favoritem klání. Pomáhalo mu i to, že horlivým zastáncem jeho kandidatury byl i samotný prezident MOV Avery Brundage. Netajil se ani svými sympatiemi k Lyonu, nicméně Mexiko si náklonnost pojistilo už v roce 1961 na Panamerických hrách. Na ty pozvalo členy MOV i s manželkami, aby ukázalo, že je na pořádání obří vrcholné sportovní akce dobře připraveno.

2.3. Vítěz a reakce okolí

Před samotným hlasováním „sondovali“ delegáti mezi sebou, kdo by které město mohl podpořit. Podle oficiálních průzkumů se srovnatelné šance dávaly Mexiku a evropskému zástupci, shodně měli kurz 2:1. Oba další soutěžící následovali s velkým odstupem. Detroit se svými 12:1 i outsider z Argentiny s 15:1 byli již před volbou vpodstatě mimo hru.³⁰ Málokdo ale čekal, že bude volba pořadatelského města tak hladká a jednoznačná. Na zasedání se všeobecně soudilo, že hlasování mezi oběma favority bude vyrovnané a bude zapotřebí je nejméně jednou opakovat. Realita 18. října 1963 však tato očekávání vyvrátila a v 19:00 bylo oznámeno vítězství Ciudad de México. Pro něj hlasovalo 30 z 58 přítomných členů MOV, tedy přesná absolutní většina nutná k platnému výsledku. Ten prezident MOV komentoval slovy, že „je z výsledku nadšen a nepochybuje o tom, že organizace bude skvělá“. Zároveň dodal, že je třeba počítat se státy, které byly třeba doposud sportovně opožděné, nyní se však dynamicky rozvíjejí. A neskrýval, že Mexiko dostalo přednost i z politických důvodů.³¹ Snad i proto, že po vstupu SSSR do olympijské rodiny a odstartování obrovské sportovní rivality mezi oběma světovými supervelmocemi by nebylo příliš taktické dráždit Sověty hrami konanými v USA. Volba Lyonu by se mohla zdát jako vstřícné gesto naříkajícím rozvojovým zemím Afriky a Asie, podobně silný hlas ze třetího světa se ale ozýval z Latinské Ameriky ve prospěch Mexika. Upřednostněním středoamerické metropole tedy bylo přání rozvojových zemí vyslyšeno, navíc se hry měly poprvé uskutečnit v jedné z nich.

³⁰ LUNZENFICHTER, A. *Athenes...Peking (1896-2008)*. Atlantica, 2002, s. 117

³¹ tamtéž, s. 120

Ze světa ovšem zdaleka nezněly jenom pochvalné a nadšené reakce. Po vítězství Mexika se zvedla hlasitá vlna kritiky a odporu proti tomuto městu. Hlavní argument je nasnadě. Vražedná nadmořská výška. Ještě před hlasováním zazníval známý výkřik (především z tábora příznivců Detroitu): „Do Mexika? Ať vás ani nenapadne... Do 2400 m nad mořem! Ubozí sportovci...“ (Zastánci Mexičanů odpovídali podobným tónem – „Olympijské hry, symbol radosti, v tomto smutném průmyslovém městě! Ať vás ani nenapadne!“).³² Přestože byl Detroit poražen, hrůza z nadmořské výšky zůstala. Kritici předpovídali katastrofické důsledky pro kvalitu sportovních výkonů i pro zdraví samotných účastníků her. (Anglický lékař Roger Bannister, který jako první mílař na světě zdolal čtyřminutovou hranici, dokonce předpověděl budoucí olympijské hry jako hry ve stínu smrti z vyčerpání).³³ Nicméně o pořadatelském městě bylo jednou rozhodnuto, a tak sportovním reprezentacím nezbylo nic jiného, než se s nástrahami vlivu výšky vypořádat. Trenéři, vědci a celé realizační týmy se vrhli do výzkumu vlivu vysokohorské přípravy. Podstatná část zástupců olympijských sportů uznala, že „řídký vzduch“ nebude pouze nepřítelem, ale umí být i dobrým pomocníkem v přípravě. Další námitky proti Mexiku zmiňovaly strach ze střevních onemocnění („Montezumovy pomsty“) nebo z účinku ostrého slunce (takže jsme opět u nadmořské výšky). Strach z dopravních komplikací byl poměrně oprávněný, doprava však s rostoucím počtem sportovců na hrách a hlavně bobtnajícím počtem jejich doprovodných osob začínala být problémem olympijského klání obecně. (Snad i proto se dnes o pořadateli příštích her rozhoduje se sedmiletým předstihem).

Komu však přidělení Mexiku mohlo dělat velkou radost, byla American Broadcasting Company (ABC). Na přelomu 40. a 50. let bojovala o přežití tak jako desítky televizních stanic v USA, jimž byla udělena licence pro televizní vysílání.³⁴ V 50. letech se jí povedlo vyšvihnout do „silné trojky“ společně se CBS a NBC. Svě postavení si upevnila díky angažování Roone Arledge coby vedoucího sportovní části v roce 1960.³⁵ Arledge pochopil obrovský potenciál sportu a především olympijských her pro televizi (jak poznamenal A. Brundage: „Pokud by olympijské hry neexistovaly, televize by je

³² tamtéž, s. 116

³³ POPPER, J., BŘEZINA, J. *Mexiko 68*. Praha: Olympia, 1969, s. 6

³⁴ DEFLEUR, M., BALLOVÁ-ROKEACHOVÁ. *Teorie masové komunikace*. Praha: Karolinum, 1996

³⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/American_Broadcasting_Company#The_1960s, 2007-03-04

vynalezla.“³⁶) a jeho prostřednictvím ABC téhož roku zakoupila vysílací práva na následujících 10 letních a 10 zimních her. (Oboje olympijské hry roku 1960 pokrývala konkurenční CBS, ta je však pojala spíš jako zpravodajství než zábavu, a tak se do nákupu dalších práv přehnaně nehrmula). Částka za práva k olympijským hrám v Mexiku činila na tu dobu neuvěřitelných 4,5 milionu amerických dolarů (což je na dnešní poměry částka směšná, jak dokládá tabulka). Z hlediska televizního přenosu byl tedy výběr pořadatele v pořádku (snad jen nepatrně víc by potěšil Detroit), nejzajímavější události běžely v americkém prime-timu v reálném čase, aniž by se od času přenosového příliš lišily. Program her se tak televizním přenosům nemusel nijak zvlášť přizpůsobovat. (Což nakonec vedlo k velkému úspěchu televizních přenosů z Mexika. Jediný, kdo z toho velkou radost neměl, byl A. Brundage, který správně tušil, že čím více peněz se kolem her bude točit, tím budou komerčnější a divadelnější, což s jeho pojetím olympismu vůbec nekorespondovalo).

³⁶ SENN, A. *Power, politics and the Olympic Games*. Champaign: Human Kinetics, 1999, s. 135

Poplatky za práva na televizní přenos z olympijských her³⁷

Rok konání	Místo konání	Částka za TV práva (v USD)
1960	Řím	394 000
1964	Tokio	1 500 000
1968	Mexiko	4 500 000
1972	Mnichov	7 500 000
1976	Montreal	25 000 000
1980	Moskva	87 000 000
1984	Los Angeles	223 000 000
1988	Soul	300 000 000
1992	Barcelona	401 000 000
1996	Atlanta	456 000 000
2000	Sydney	705 000 000
2004	Atény	793 000 000
2008	Peking	894 000 000

³⁷ SENN, A. *Power, politics and the Olympic Games*. Champaign: Human Kinetics, 1999, s. 16

3. SITUACE V MEXIKU

3.1. Vztah Mexika a ČS(S)R, rozdíly a shody v zahraničních politikách

Mexiko i Československo, země žijící ve stínu velkých, mocných a nebezpečných bratrů, USA a SSSR. Počátek 50. let byl poznamenán studenou válkou a přípravami na eventuální třetí světovou válku. Zatímco ČSR budovala socialismus a v politických procesech (které neunikly pozornosti mexického tisku, jenž se třeba k monstrprocesu kolem Slánského stavěl dosti negativně) odstraňovala domnělé i skutečné odpůrce režimu, mexickým problémem byla spíše korupce.³⁸ K němu se přidaly i sociální problémy vzhledem k poklesu kupní síly obyvatelstva a rostoucí počet stávek. Tuto dobu provázela jistá nekoncepčnost naší politiky vůči Mexiku, vztahy byly nicméně popisovány coby „korektní“ (charakterizované kupříkladu výměnou blahopřejných depeší u příležitosti státních svátků). ČSR již byla pevně zařazena v sovětském bloku, Mexiko se nacházelo někde uprostřed na cestě k euroatlantickému společenství. Postupně se jeho ideologií stal boj proti imperialismu a zároveň proti komunismu. Dávalo však dobrý pozor na to, aby svým chováním nepřekročilo hranice přijatelnosti pro USA. Postoj Mexika v zahraniční politice byl označován jako opatrný, což dozajista nahrálo jeho snahám o pořádání olympijských her. Zvolení takto opatrné země hrající na všechny strany málokomu mohlo vadit.

Dvacátý sjezd KSSS a na něm formulované zásady zahraniční politiky SSSR se staly závaznými i pro Československo. Podle jejich vzoru definovala příslušná rezoluce ÚV KSČ leninskou zásadu mírového soužití socialismu a kapitalismu jako generální linii také pro československou zahraniční politiku.³⁹ To znamenalo i pozitivní základ pro styky s Mexikem (v interní komunikaci ministerstva zahraničních věcí běžně označovaným za kapitalistickou zemi). Zlepšení vzájemných vztahů ostatně potvrzuje fakt, že 27. června 1959 byla obě vyslanectví povýšena na velvyslanectví.

³⁸ JAKUBEC, F. Tradice a současnost česko-mexických vztahů. Praha: Diplomová práce FMV VŠE, 2004, s. 39

³⁹ Z rezoluce ÚV KSČ k výsledkům XX. sjezdu KSSS (30.3.1956). In: VESELÝ, Z. *Československá zahraniční politika 1945-1989 (Dokumenty)*. Praha 2001, s. 164

Československo-mexické vztahy též pozitivně pocítily návštěvu N. S. Chruščova v USA v září 1959 a následující návštěvu A. I. Mikojana v Mexiku. Tyto velké mezinárodní události z okruhu bipolárních supervelmocí vždy dříve nebo později ovlivňovaly také vztahy méně exponovaných států. Velkou zkouškou pro mexickou zahraniční politiku se staly události na Kubě v roce 1959. Mexiko jako jediná země Latinské Ameriky nepřerušilo s Kubou diplomatické styky, a to i přes evidentní naléhání USA. Také hospodářské kontakty Mexika s Kubou zůstaly nepřerušeny. Československo se naproti tomu důsledně přizpůsobovalo linii vedené SSSR, včetně vztahů se zeměmi jako je Mexiko. Jestliže v květnu 1960 zaslal A. Novotný osobní dopis mexickému prezidentovi Adolfu L. Mateosovi s pozváním k návštěvě ČSSR, stalo se tak právě po tom, co Mikojan při své návštěvě Mexika předal obdobný dopis za Chruščova.

Do 60. let obě země vstoupily ve vzájemně dobrých vztazích pošramocených pouze drobnějším incidentem z druhé poloviny roku 1961, kdy došlo k několika útokům na osoby a majetek československého zastupitelského úřadu v Mexiku. Pracovníci úřadu však tyto útoky přičítali spíš severoamerické rozvědce. Očekávání dalšího rychlého zlepšování však byla naplněna až s nástupem nové administrativy prezidenta Gustava Díaze Ordaze. Ostatně instalace nového nejvyššího představitele se v Mexiku účastnila oficiální československá delegace, která mu hned tlumočila pozvání k návštěvě ČSSR. Československá strana kladně vnímala především zahraniční politiku Mexika postavenou na sebeurčení národů, svrchovanosti a politické nezávislosti států, nevměšování se a právní rovnosti. ČSSR zkonstatovala, že tyto zásady poskytují dobrý základ vztahů se zeměmi socialistického tábora. Bylo však nasnadě, že odvážné kroky v oblastech, na nichž měly eminentní zájem USA, se od Mexika očekávat nedaly.

Velká shoda obou zemí nastávala v 60. letech na mezinárodních fórech (v roce 1966 byly dokonce československými představiteli vztahy s Mexikem hodnoceny jako nejlepší a nejširší ze všech zemí Latinské Ameriky⁴⁰), kde zastávaly principy odzbrojení a mezinárodního míru. Československo spíš z třídně zaměřeného pohledu (boj za

⁴⁰ Limitem dalšího zlepšování v této oblasti se však stala válka ve Vietnamu, již Mexiko označilo za brzdu rychlejšího rozvoje vzájemných vztahů.

světový mír = boj proti imperialismu). Hlavní premisou Mexika se naopak stala zásada neintervence.⁴¹ Lehce opatrnický postoj Mexika dokládá i to, že z obavy z reakce USA nevstoupilo do výše zmíněného Hnutí nezúčastněných, přestože se v něm sdružovaly státy s podobným postavením, mezi dvěma mocenskými bloky. (Bývalý prezident Mateos označil trefně pozici Mexika za studené války nikoliv za neutrální, nýbrž nezávislou.⁴²) Neutrální postoj byl překonáván snahou o aktivní zahraniční politiku, i když třeba často se soustřeďující mimo oblast nejzávažnějších problémů světové politiky. Nezávislost pak implikuje vlastní rozhodování s vyloučením jiných subjektů.

V 60. letech měl v Mexiku dobré jméno i československý sport, zejména kopaná. Popularita Dukly Praha způsobila, že některá mexická mužstva přejímala jméno Dukla do svých názvů (UDA Dukla Monterrey). Věhlas našemu sportu zajišťovala i spartakiáda, jejíž ukázky byly předvedeny 30 tisíci mexickými cvičenci 6. května a 24. října 1962 v Pueble. Přehlídky se zúčastnil i tehdejší prezident Mateos a dalších 100 tisíc diváků! Rozvoj všech kulturních i sportovních styků pak podporoval Institut mexicko-československého přátelství založený v roce 1957.

3.2. Připravený pořadatel

Mexiko se rozhodlo uspořádat olympijské hry tak, aby podaly svědectví o něm samém. Svědectví z doby, kdy svou zemi nazývali „nejrozvinutější rozvojovou zemí světa“.⁴³ Svědectví o mísení vlivů prastarých civilizací s dnešní moderní dobou, o povaze Mexičanů, která má hodně společného s životní filozofií jejich kolonizátorů a přesto je výrazně mexicky svérázná. Mexická mentalita snad nedbá striktně na preciznost provedení nebo dodržení časového plánu, avšak tyto nedostatky vyvažuje plnými hrstmi ochoty a dobré nálady, takže jim je návštěvník schopen leccos odpustit.

⁴¹ Ta se v mexické zahraniční politice objevuje již od doby Benita Juaréze a je logickým důsledkem jednak sousedství s USA, a později i bipolárního uspořádání světa. Obhajoba této zásady však někdy bývá připisována snaze zamezit možné kritice nedemokratického způsobu vlády Partido Revolucionario Institucional (PRI) a jakýmkoliv hodnocení Mexika vůbec.

⁴² KLEPAL, J. *Transformación de la política exterior debajo del gobierno de Vicente Fox*. Dostupné na <http://www.amo.cz/index.php?ID=C&idp=7>, 2007-03-20

⁴³ POPPER, J., BŘEZINA, J. *Mexiko 68*. Praha: Olympia, 1969, s. 5

Oblast, kde mohli Mexičané dobře demonstrovat chuť do pořadatelských úkolů a chuť pořádně se vytáhnout před pochybovačným světem, bylo stavitelství. (Ne nadarmo byl předsedou organizačního výboru architekt, Pedro Ramirez Vázquez). Oblast, která zahrnovala výstavbu nových sportovních stadionů, hal, zařízení, hotelů, silnic... Mexiko sice v tomto směru nebylo ani před baden-badenskou volbou špatně vybaveno, nicméně většina stávajícího byla potřeba rozšířit či alespoň zrenovovat. A to, že mnohé v hlavním mexickém městě dostalo nový kabát, dokládá suma nákladů na pořádání her ve výši 150 milionů USD. Jen olympijská vesnice čítala devětadvacet desetipatrových domů.⁴⁴ I na nich popustili stavitelé uzdu fantazii. Každý z nich se lišil barevnými pruhy na bočních stěnách a z dálky celá vesnice dělala dojem dětských barevných kostek, jak poznamenala nejúspěšnější účastnice her, Věra Čáslavská. Villa Olímpica vznikla na Cuiculcu, tehdejším jihozápadním kraji města, po skončení her s ní organizátoři počítali jako s ubytovacími kapacitami pro místní občany. (Kapacita musela být do jisté míry nafukovací; původní plány počítaly, že pojme cca 6000 obyvatel, v říjnu 1968 jich zde ovšem bylo na 10 000, což ale vesnici v průběhu her změnilo na přeplněná kasárna).⁴⁵ Architekti se s vervou pustili do olympijských sportovišť. Stávající sportovní městečko ve čtvrti Magdalena Mixhuca nebo boxerská Arena v centru Ciudad de México si vyžádaly pouze dílčí úpravy. Stejně tak Xochimilco, mexické Benátky. Síť vodních kanálů vinoucích se středem města, která byla vždy oblíbeným místem pro relaxaci místních obyvatel. Ideální místo pro piknik na loďce nebo nezávazné lenošení s kulisou mariachis, kteří vyhrávají tklivé mexické melodie z vedlejší loďky. Xochimilco tedy bylo stavebními úpravami rozšířeno pro účely veslařských i dalších vodáckých soutěží, aniž by byl jeho původní ráz zásadně narušen.

Další sportovní zařízení musela být vybudována od základů, což ovšem tváří města ve většině případů prospělo. Jako v případě místa konání gymnastických soutěží. Pro ně v parku Chapultepec bylo vybudováno Auditorio Nacional. Fotbalovou Mekkou Latinské Ameriky se stal Aztécký stadion. Originálně řešený tříposchodový obr, který vyrostl na jihu města. Sem byla postupně situována i další nová sportoviště. Jejich

⁴⁴ ČÁSLAVSKÁ-ODLOŽILOVÁ, V. *Cesta na Olymp*. Praha: Mladá Fronta, 1972, s. 148

⁴⁵ POPPER, J., BŘEZINA, J. *Mexiko 68*. Praha: Olympia, 1969, s. 8

srdcem se stal stadion pro 100 tisíc diváků, který měl hostit oficiální ceremonie her a atletické soutěže. Toto ústředí vzniklo přestavbou původního univerzitního stadionu, i díky tomu má Mexická národní autonomní univerzita (UNAM) kampus a sportoviště, která jí může polovina světa jenom závidět. Za jedny z architektonicky nejodvážnějších staveb byla považována útočiště plavců a gymnastů, Alberca a Gimnasio. Originální trojlístek pak uzavíral Palacio de los Deportes, kde se odehrál olympijský turnaj basketbalistů. Některé ze vzniklých staveb dodnes patří mezi navštěvované památky v hlavním městě Mexika, zejména pro svoji vzdušnost, prostornost, efektní řešení vnějšího pláště i účelnost a důmyslnost vnitřního zařízení.

Organizátoři však nevyplývali veškerou fantazii ve stavitelství. V souladu s moderním duchem doby chtěli sladit všechny prvky, které se měly podílet na konečném vizuálním dojmu. Tak jako kdyby si dnes najali nejprogresivnější reklamní agenturu pro dlouhodobou a komplexní kampaň zahrnující uvedení nové značky, jejího loga i dalších grafických symbolů, stejně zodpovědně pojali optické ztvárnění celých her. Pořadatelé se obešli bez služby agentury. Angažovali svalu výtvarníků a grafiků, ti pak stvořili důmyslný systém olympijské symboliky, za dobu konání her zatím nejpropracovanější. Každému sportu byla přidělena barva, každý sport měl svůj jedinečný znak. Geniálně jednoduchý typ písma, jímž byly všechny symboly vyvedeny (jakýsi „symbol olympijských symbolů“) byl nápadem trojice autorů – zmíněného předsedy organizačního výboru her architekta Pedra Ramíreze Vázqueze a grafiků Eduarda Terrazas a Lance Wymana.⁴⁶ Ti nad rýsovacím prknem dostali nápad vytvořit dolní smyčky šestky a osmičky, letopočtu XIX. olympijských her, ze dvou olympijských kruhů. Tyto zárodky stačilo několikrát obtáhnout a zakroutit a písmo, které má připomínat symboliku Huicholských indiánů, bylo na světě.

⁴⁶ http://www.olympic.org/uk/games/past/index_uk.asp?OLGI=1&OLGY=1968, 2007-03-04

V Mexico City dokonce pořadatelé dosáhli nevídané věci, alespoň v centru města a v místech olympijských soutěží ustoupila klasická komerční reklama oficiální symbolice her. Kromě toho bylo město vyzdobeno světelnými tabulemi, na nichž byly neony neustále promítány symboly jednotlivých sportů či stylizované výjevy aztéckých úpolů.

Mexičané navíc chtěli hrám navrátit původní řecký nádech, kdy se sportovní divadlo mělo propojit se zážitky uměleckými. Každý z dvaceti olympijských sportů měl svůj kulturní protějšek. Dvacet programů se zabývalo tematickými okruhy jako „olympijské hry a mládež“, „olympijské hry a umění“, „olympijské hry a Mexiko“ nebo „olympijské hry a dnešní svět“.⁴⁷ Do hlavního města v době her přijížděli nejen sportovci z celého světa, ale i básníci, výtvarníci nebo sochaři. Mexiko zhlédlo vystoupení avantgardních divadelních skupin, taneční performance i výstavy fotografií, zkrátka záměr o novodobé spojení ducha a těla pořadatelům vsutku vyšel.

Těšení na olympijské hry ze strany pořadatelů demonstrovalo též uspořádání tří předolympijských týdnů (1965, 1966, 1967), v tomto počtu dosud nevídaný krok. Tyto soutěže zároveň poskytly příležitost vyzkoušet si závodění v nezvyklých přírodních podmínkách a ověřit si délku nutné aklimatizace. Účastníci olympijských her dostali navíc možnost přijet do místa konání o několik týdnů dopředu.

3.3. Odvrácená tvář mexického nadšení

Ne všechno ale bylo v Mexiku idylické jako nadšení, se kterým vznikala sportovní zařízení i výzdoba celého města. Do Mexika dorazila vlna studentských nepokojů, která v roce 1968 projela napříč celým světem. V Mexiku se objevila v červenci. Důvodů protestních akcí v olympijském městě bylo několik, sami studenti UNAM však uvádějí, že tím nejzásadnějším byla okupace Dominikánské republiky zahájená z příkazu prezidenta USA Lyndona Johnsona v dubnu 1965.⁴⁸ Protesty se zaměřily na mocenské a ekonomické hrozby, které pro Latinskou Ameriku znamenala politika USA. Nicméně

⁴⁷ POPPER, J., BŘEZINA, J. *Mexiko 68*. Praha: Olympia, 1969, s. 9

⁴⁸ http://flag.blackened.net/revolt/mexico/history/datelolco_1968.html, 2007-03-08. Některé zdroje (DANIEL, POPPER) však uvádějí, že důvodem měl být nesouhlas studentů s pořádáním her a náklady s nimi spojenými, když tolik obyvatel Mexika žije v chudobě.

jak už to bývá, demonstranti přidali i hesla odsuzující především sociální nespravedlnost v jejich vlastním státě. Protesty však víceméně stále probíhaly pouze na půdě univerzity a mezi studenty samotnými. V létě před olympijskými hrami už se však studentské hnutí stavělo především na odpor stále rozsáhlejším represím ze strany státních orgánů, které chtěly posílit pověst Mexika, coby nejstabilnějšího a nejbezpečnějšího režimu Latinské Ameriky.⁴⁹ Poprvé střety s monopolně vládnoucí PRI gradovaly, když koncem července obsadila armáda jedno z dosavadních center studentské revolty Národní polytechnický institut. Při zásahu bylo zraněno několik set lidí a několik desítek dokonce zemřelo. Vláda zásah obhajovala a zdůvodnila jeho nevyhnutelnost tím, že studentské akce byly součástí celosvětových komunistických konspiračních ambicí.⁵⁰ Zde se střet studentů a státu zacyklil. Zásah vyvolal o to větší odpor, dovolávání se dodržování demokratických zásad i mexické ústavy. Zvýšená aktivita protestujících zase podnítila další represivní akce ze strany státu. Patová situace vyústila v obsazení UNAMu armádou v září 1968. To už byla vláda i přípravný výbor her značně nervózní, neboť svět dění v Mexiku s napětím sledoval, do zahájení olympijských her zbývalo pár týdnů. Znepokojení byli samozřejmě i členové MOV, s mexickým kolegou se ale nepochopitelně zdráhali svoje obavy probrat.⁵¹

Obsazení univerzity však protestujícím studentům přineslo mnoho nových sympatizantů z řad pracujících a mexická vláda se začala obávat celostátních sociálních nepokojů (takže represe ještě přitvrdila). Tyto události vyústily v nevídaný masakr, který se stal pouhých 10 dní před zahájením her. V podvečer 2. října 1968 se na Tlatelolco, Náměstí tří kultur, měli sejít zástupci studentů s vládními vyjednávači, aby zahájili proces usmiřování a hledání kompromisů. Přestože se vládní činitelé zavázali, že toho dne nedojde k zásahu ozbrojených sil, tyto se střetly se studenty v centru města. Výsledkem bylo mnoho mrtvých protestujících (údaje o jejich počtu se značně rozcházejí; jisté je pouze to, že se jednalo o číslo v řádu stovek), vypálené autobusy a auta v centru města. Během týdne zatkla mexická policie kolem 2000 lidí.⁵² (Byli zadržováni bez vznesení obvinění a většina z nich byla do prosince 1968 propuštěna na svobodu). Olympijský

⁴⁹ POPPER, J., BŘEZINA, J. *Mexiko 68*. Praha: Olympia, 1969, s. 9

⁵⁰ http://flag.blackened.net/revolt/mexico/history/tlatelolco_1968.html, 2007-03-06

⁵¹ SENN, A. *Power, politics and the Olympic Games*. Champaign: Human Kinetics, 1999, s. 136

⁵² http://flag.blackened.net/revolt/mexico/history/tlatelolco_1968.html, 2007-03-06

mír byl tentokrát porušen z takové blízkosti jako ještě nikdy (přestože s jeho všeobecným dodržováním měl svět v průběhu novodobých olympijských her vždy problém). Okolní svět byl v obavách, ale tyto akce protestní hnutí utlumily a v průběhu her byl v podstatě klid.

4. REFORMNÍ SNAHY VS. SOVĚTSKÁ INVAZE

4.1. Demokratizační proces

Československý komunistický režim od svého vzniku v roce 1948 patřil vždy k nejloajálnějším spojencům SSSR. Moskva právem považovala Prahu za spolehlivého vazala, který bez většího reptání následoval svůj vzor. Dlouhou dobu se také zdálo, že drtivá část obyvatelstva je s režimem jaksi smířena a nebude podnikat výrazné kroky k jeho narušení či dokonce svržení. Takové události jako v roce 1956 v Maďarsku a Polsku se u nás nestaly, destalinizační proces si dál probíhal svou vcelku poklidnou formou a vedení KSČ s Antonínem Novotným v čele ho ustálo bez vážnější úhony. Režim se diskuzím o reformě otevřel až v první polovině 60. let, jednak pod tlakem Moskvy, která trvala na tom, aby Praha důsledněji rehabilitovala postižené stranickými čistkami z předešlé dekády (opět se potvrdovalo, že lze být papežštější než papež). Zásadní vliv na zvažování reformních kroků však měly ekonomické potíže zaviněné orientací na těžký průmysl a megalomanstvím pětiletých plánů okořeněných svévolnými zásahy stranického vedení do národního hospodářství. K hospodářským těžkostem přispěla též tvrdá byrokratická centralizace jak v politice, tak v hospodářství, kultuře a dalších oblastech společenského života. Ekonomičtí odborníci začali připravovat reformu, jež by uvolnila všechny síly k novému rozvoji a využití všech zdrojů, které byly k dispozici. Diskuze začala, svým původním propagátorům se ovšem poněkud vymkla z ruky. Nepodařilo se ji totiž udržet pouze v rámci komunistické strany, jak bylo původně v plánu.⁵³ Začaly se ozývat i hlasy požadující nejenom ekonomické reformy, ale celkovou liberalizaci režimu. V této společensky obrodné atmosféře byl počátkem ledna 1968 v čele komunistické strany vystřídán Antonín Novotný (do té doby zastávající funkci prezidenta republiky i prvního tajemníka strany) představitelem reformního křídla Alexandrem Dubčekem.

⁵³ PLECHANOVÁ, B., FIEDLER, J. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*. Praha: Institut pro středoevropskou politiku a kulturu, 1997, s. 162

Změna v čele strany se stala signálem, jenž se promítl do celého stranického života a vedl k rozsáhlé výměně funkcionářů na všech úrovních. Změny byly pozitivně přijaty širokou veřejností s nadějí, že dojde k nápravě chyb napáchaných v předchozích letech. Nástup nového stranického vedení se kupodivu nesetkal s ostrým nesouhlasem Moskvy, ačkoliv zde tento krok nebyl dopředu konzultován, jak bylo tehdy zvykem. Sověty rozzlobily až následující kroky šéfů KSČ, přestože zásadní premisa reform (při jejichž tvorbě komunisté vycházeli ze zkušeností z okolních satelitů) byla nezpochybnit faktickou vedoucí úlohu komunistické strany ve společnosti, stejně jako příslušnost Československa ke strukturám komunistického bloku. Avšak prostor, který se otevřel po představení ideí socialismu s lidskou tváří (třeba zrušením cenzury), vytvořil prostředí pro postupnou radikalizaci požadavků ze strany různých společenských skupin dožadujících se především politické plurality.

Jak zkonstatovalo i Předsednictvo ÚV KSČ (PÚV KSČ), „obrodný proces demokratizace se projevil i v oblasti sportu. Vyznačuje se úsilím o prohlubování společenské funkce tělesné výchovy v nových podmínkách, širokou demokratizací všech složek TV hnutí a snahou odstranit chyby minulého období.“ Tyto snahy o zmíněnou demokratizaci sportu se promítly i do ČSTV a ČSOV, institucí zásadních pro sportovní dění v Československu. V prosinci 1967 bylo zvoleno nové vedení v čele s Emanuele Bosákem.⁵⁴ Nadšení z měnících se poměrů vyvrcholilo přípravou kandidatury na uspořádání XXII. olympijských her 1980 v Praze. Vznikl dokonce přípravný výbor, byla zahájena příprava podkladů a spontánně se zrodil i olympijský fond (z iniciativy pracovníků n. p. Přádely česané příze v Nejdku v Čechách; ti věnovali do fondu prvních 100 000 korun), celkově pak markantně vzrostl zájem o olympijské hnutí.⁵⁵ PÚV KSČ přijalo poměrně vágní usnesení v duchu komunistické rétoriky o urychlení obrodných snah v ČSTV. Mělo se vycházet vstříc zájmům

⁵⁴ E. Bosák v letech 1964 -1967 působil jako proděkan pražské FTVS. Předsedou ČSTV a ČSOV byl do roku 1970. Souběžně vykonával funkci ministra pro mládež a tělovýchovu, ministerstvo vzniklo v lednu 1969 po federalizaci Československa, avšak po roce činnosti bylo zrušeno. V letech 1952-1970 byl Bosák navíc členem IAAF. KOLÁŘ, F. a kol. *KDO BYL KDO. Naši olympionici*. Praha: Libri, 1999

⁵⁵ V době normalizace se prostředky z olympijského fondu rozplynuly v ČSTV. Normalizace do sportu vstoupila v roce 1972 s předsedou A. Himlem (1970-1972 R. Nejezchleb), pod jehož vládou jsme navíc stáhli kandidaturu pro OH 1980 ve prospěch Moskvy. DOVALIL, J. a kol. *Olympismus*. Praha: Olympia, 2004, s. 98

nejširších mas v otázkách tělesné výchovy, tj. především zlepšit úroveň TV na školách, odstranit zoufalý nedostatek tělovýchovných zařízení, zlepšit podmínky pro dobrovolné pracovníky v TV.⁵⁶ Ani v této „pokrokové“ době však nebyl ČSTV žádnou selankou. PÚV KSC přes veškeré nedostatky stále pokládalo tuto instituci za přednost a důsledek mnohaletého úsilí a podle jeho názoru by se naše společnost rozhodně neměla této vymoženosti vzdávat. Předseda ČSTV E. Bosák si těžko mohl troufnout na výraznější kritiku nebo změny. V tomto duchu se vyjádřil i na schůzi PÚV KSC 30. dubna 1968, kde se mimo jiné projednávalo stanovisko tohoto orgánu k současným otázkám tělesné výchovy. Bosák zkonstatoval, že „ČSTV nechce být v pozici omezování, na druhé straně se však nesmí dostat do pozice ústupku – ideové kapitulace“ (jíž by bylo například vrácení sokoloven či jejich zařízení, takže sice „obnovení“ činnosti Sokola nebo Orla zavánělo hodně demokratickým nádechem, na různých tyto organizace ustláno neměly); navrhoval jednotnou ČSTV s jednotlivými organizacemi, které získají víc pravomocí, ale vše bude stále pod jednou střechou. Všichni by vše konzultovali a měli by možnost konfrontace na jakési platformě Národní fronty. Tělovýchova se měla především konsolidovat, obrodit, restrukturalizovat (ať už si pod těmito výrazy představovali tehdejší mocní cokoliv), ale zároveň si zachovat vše dobré, co za dvacetiletý vývoj v komunistickém područí vzniklo. Naplnění těchto poněkud idealistických myšlenek zhatil příští vývoj.

4.2. Nevyhnutelnost konce snů

Průběh obrodného procesu známého všude jako „pražské jaro“ sledovaly bedlivě sousední socialistické země. Zvláště W. Ulbricht v NDR a W. Gomulka v Polsku z něj byli velmi znepokojeni. Právem se obávali, že vzor demokratizačního procesu z Československa by mohl mít v jejich zemích, kde režim neměl masovou podporu obyvatelstva, dalekosáhlé důsledky. Opatření ze strany SSSR by na sebe jistě nenechala dlouho čekat. Proto od našich sousedů zaznívalo, že v ČSSR je na postupu kontrarevoluce a že se komunistickému vedení vývoj veřejných věcí vymkl z rukou. Obavy z následování nedobrého příkladu vedly k tomu, že Berlín i Varšava začaly volat

⁵⁶ Národní archiv Praha: fond KSC – Ústřední výbor 1945-1989, Praha – předsednictvo 1966-1971. Svazek 68, a.j./ bod: 84/3.

po intervenci. Vedení KSČ bylo pozváno na schůzku do Drážďan, kde se je vedoucí představitelé ostatních komunistických stran snažili kritikou donutit ke změně kurzu a zastavení všech reformních kroků. (To by ovšem nebylo lehké v ČSSR prosadit, ani kdyby se o to KSČ chtěla pokusit, ostatně odvolání prezidenta Novotného a jeho nahrazení L. Svobodou bylo z velké části vynuceno tlakem zdola⁵⁷). Místo toho byl v březnu vypracován „akční program“, jako soubor směrnic a opatření vedoucí k postupné demokratizaci politického a společenského života.

Moskva sledovala dění u nás podobně napjatě. V květnu si dokonce pozvala Dubčeka k vysvětlení, jak se to vlastně v Československu do budoucna s komunismem myslí. Po červencové varšavské schůzce představitelů SSSR, NDR, BLR, PLR a MLR⁵⁸ obdrželi českoslovenští komunisté varovný dopis. Ten vyzýval k rozhodné ofenzivě proti pravicovým a antisocialistickým silám. ÚV KSČ tento dopis odmítl a počátkem srpna zveřejnil návrh nových stanov komunistické strany, jež znamenal opuštění zásad demokratického centralismu, jinak také účinného nástroje Moskvy k ovlivňování činnosti bratrských stran.

V této době již eskalovalo půlroční napětí. Na přelomu července a srpna se v Čierne nad Tisou sešly sovětská a československá delegace. Na schůzce Brežněv požadoval různé kroky k ukončení nastartovaných reforem. Vzápětí bylo do Bratislavy svoláno podobné setkání, nyní však se zástupci představitelů pěti států Varšavské smlouvy. Zde již došlo k explicitní formulaci internacionální povinnosti států socialistického bloku k obraně vymožeností socialismu. Ani to však ještě zástupce ČSSR nezastrašilo a Dubček stále obhajoval schopnost KSČ zvládnout vývoj v zemi vlastními silami, přestože se nechtěl dostat do otevřené roztržky s ostatními socialistickými státy. Nepřijal ovšem ani požadavky na důrazné kroky ke konsolidaci moci. Celé vedení reformní KSČ se chtělo držet nastoupené cesty, navíc nevěřilo, že by SSSR splnil své hrozby a překročil

⁵⁷ ORT, A. *Evropa 20. století*. Praha: Arista, 2000, s. 207

⁵⁸ Albánie se od r. 1961 práce Varšavské smlouvy neúčastnila a Rumunsko od druhé poloviny 60. let také neobesílalo zasedání jejích orgánů. PLECHANOVÁ, B., FIEDLER, J. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*. Praha: Institut pro středoevropskou politiku a kulturu, 1997, s. 170

k vojenské intervenci. Politická cena v mezinárodním měřítku se zdála být příliš vysoká za takový krok.

Vedení KSČ se osudově mylilo. 21. srpna 1968 vojska pěti států Varšavské smlouvy překročila československé hranice. Vedení KSČ a československé vlády bylo zatčeno a odvezeno do SSSR. Pokus o vytvoření „revoluční dělnicko-rolnické vlády“, jež měla dodatečným pozváním intervenci legalizovat, ztroskotal jak na špatné předchozí přípravě, tak i na odporu prezidenta republiky. K neúspěchu celé akce přispělo i odhodlání mnoha řadových občanů, kteří jednoznačně podpořili politiku představitelů „Pražského jara“. V okupované ČSSR pracovala v jakési poloilegalitě okleštěná vláda, již se dařilo spolupracovat s prezidentem republiky, který jako jediný byl okupanty respektován, a udržet styky se zastupitelskými úřady v zahraničí. Sověti nakonec svolili s návrhem prezidenta Svobody na jednání v Moskvě, jehož se směli zúčastnit i do SSSR zavlčení představitelé KSČ a vlády. Zde byl pod tlakem a vyhrožováním přijat pochybný kompromis známý jako „moskevský protokol“. SSSR směl nadále ponechat svá vojska v Československu, vedení KSČ smělo zůstat u moci, avšak mělo být doplněno o osoby, jejichž seznam připravilo vedení KSSS. Obrodný proces byl vojensky zastaven a jedině, co se z akčního programu podařilo uskutečnit, byla federalizace státu.⁵⁹

4.3. Okupace a její ozvěny ve světě

Pro SSSR znamenala invaze do Československa upevnění vojensko strategických pozic. Pro agresora ale nesla s sebou i mnohá negativa. Zničila potenciál prosovětských sympatií, který byl do té doby v ČSSR značný. Proti invazi se ovšem ozvalo i Rumunsko, Albánie na protest vystoupila z Varšavské smlouvy. Pro sympatie ke komunistickým stranám v západních zemích okupace znamenala totální katastrofu. Jak ovšem L. Brežněv pragmaticky poznamenal, k moci by se tyto strany nedostaly ani za padesát let, tudíž na jejich názoru až tak nezáleží. Po srpnových událostech v ČSSR se tyto strany staly ve svých zemích zcela marginálními. SSSR však především ztratil

⁵⁹ Na základě zákona z 27.10.1968 se ČSSR stala od 1.1.1969 federací České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky.

prestiž v komunistickém a dělnickém hnutí, které bylo dosud významnou morální oporou. Stejně tak Sověti přišli o kredit v rozvojových zemích.

Názory z celého světa na okupační akt na sebe nenechaly dlouho čekat. Ten, kdo snad ale doufal, že by se nás kdokoliv z demokratické části zeměkoule mohl zastat rázněji či dokonce vojensky, byl jenom naivní snílek. Intervence vojsk Varšavské smlouvy v Československu nevyvolala vážnější reakci Západu⁶⁰, ozývali se jednotlivci či nějaká ta organizace, představitelé států, až na čestné výjimky, mlčeli. Pro tuto práci jsou relevantní reakce, které souvisejí se samotným konáním olympijských her, s účastí ČSSR na hrách, případně stejná otázka pro země, které se ve vojenské intervenci angažovaly.

23. srpna 1968 obdržel MOV dopis, ve kterém pět německých občanů protestovalo proti sovětskému zásahu. To, že MOV povolí státům, které se ho účastnily, start na blížících se olympijských hrách, pak považovali za „bolestnou ironii“. O čtyři dny později, 27. srpna 1968, přišlo do sídla MOV na zámku Mon Repos v Lausanne další psaní, tentokrát od pana Lamberta Carez z Lausanne. V tomto dopise káral jeho autor představitele MOV za nedůslednost. Výbor se nechal přitlačit ke zdi v otázce Jižní Afriky⁶¹, jíž účast na hrách nedovolil kvůli porušování práv politikou apartheidu, ke stejnému porušení došlo srpnovou invazí a agresori přitom vyvážnou bez trestu. Podobné stanovisko pak zaujal i André Alvarez, člen Francouzské ragbyové federace. Ten se v dopise z 28. srpna 1968 postavil za vyloučení SSSR z olympijských her v Mexiku. Oficiální diplomacie států je podle něj pokrytecká, a tak MOV musí jednoznačným postojem vyvolat uvědomění pokud jde o „gangsterismus“ mezi státy. Alvarez navrhoval, aby všeobecné hlasování států uznaných MOV rozhodlo, zda smí Sověti na hrách vystoupit či nikoliv.

⁶⁰ Zdrženlivý postoj západních států vyplýval z toho, že státy NATO se pod vedením USA rozhodly odůvodnit své „nezasahování“ tvrzením, že šlo o vnitřní záležitost socialistického tábora. Bipolární rozdělení Evropy se zase jednou výborně hodilo, když si obě supervelmoci nechtěly navzájem dělat těžkosti.

⁶¹ Jejíž účast znovu projednával v Grenoblu v roce 1968, zejména pod tlakem rozvojových zemí nepřestalo platit rozhodnutí z roku 1963 o neúčasti JAR na hrách. KÖSSL, J. *Dokumentace k dějinám českého olympismu 1945-1970*. Praha: ČOV, 1999, s. 147. Archiv MOV, Lausanne, složka Tchecoslovaquie. Originál dopisu.

K vojenskému zásahu se muselo postavit i Mexiko. Protože znamenal porušení téměř všech základních premis jeho zahraniční politiky, následovalo v prohlášení prezidenta Ordaze odsouzení této akce. Odmítl nerespektování státní suverenity, vměšování se do vnitřních záležitostí Československa a nesvobodu rozhodování o formě vlády. Mexičtí zástupci se dokonce snažili prosadit zařazení intervence na pořad jednání Valného shromáždění OSN, když už by kvůli ní nemělo být svoláno jednání mimořádné! Loajální českoslovenští diplomaté však mexické straně opakovaně sdělovali nevhodnost této iniciativy. Zajímavý byl i postoj Komunistické strany Mexika, která na rozdíl od zástupců většiny komunistických stran zemí Latinské Ameriky intervenci odsoudila a požadovala stažení okupačních vojsk (odvážnější postoj než u evropských demokratických vládních stran!).⁶²

Ať však byly reakce světa jakékoliv, vedení MOV v čele s A. Brundagem je nechtělo slyšet. Prezident MOV trval na tom, že hry jsou důsledně apolitické (což samo o sobě je prohlášení pokrytecké, ne-li směšné na pozadí průběhu jednotlivých olympijských her 20. století) a kdybychom je měli neustále omezovat co do počtu účastníků či místa jejich konání podle toho, jaká je zrovna ta která vnitrostátní situace, nebo podle problémů mezinárodní politiky, v podstatě by musely nějaké restriktce být přijaty neustále.

4.4. Ozvěny domácí a jejich dopad pro XIX. olympijské hry

Ohlasy na srpnové události se množily i uvnitř samotného Československa. Snad první reakce z oblasti sportovního dění byla od člena MOV Františka Kroutila, který mezi 21. a 25. srpnem zaslal dálnopisem MOV protest proti účasti sportovních výprav okupačních států na hrách v Mexiku.⁶³ Hned 26. srpna přijalo mimořádné plénum OV ČSTV ve Zvolenu rezoluci, která protestovala proti intervenci a požadovala, aby MOV

⁶² JAKUBEC, F. Tradice a současnost česko-mexických vztahů. Praha: Diplomová práce FMV VŠE, 2004, s. 52. Archiv MZV: PZ Mexiko 1969. PZ č. 5 z 26.3.1969

⁶³ KÖSSL, J. *Dokumentace k dějinám českého olympismu 1945-1970*. Praha: ČOV, 1999, s. 151. Byl v archivu MOV, Lausanne, složka Tchecoslovaquie. Dnes není k dispozici.

reprezentanty z okupantských států na hry nepustil (OV ČSTV pak svou rezoluci o rok později odvolal).⁶⁴

Předsednictvo ČSOV mělo situaci v okupované vlasti na programu schůze 30. srpna 1968⁶⁵ a nebylo tak radikální. Konstatovalo, že členové neprojevíli záporné stanovisko k neúčasti na olympijských hrách v Mexiku (!), doporučilo ale hledat možnosti čestné účasti za přijatelných okolností. Navíc uložilo svým zástupcům F. Kroutilovi a O. Hradcovi zpracovat podrobný rozbor celé situace k projednání na zasedání předsednictva ČSTV 3. září 1968 a k jednání předsedy ČSTV Bosáka s vládními činiteli. Pro další vyjasnění problémů byli navíc E. Bosák, F. Kroutil a místopředseda ČSTV Hradec pověřeni jednat s „kompetentními místy“ (vláda ČSSR, Státní banka čs., MZV, případně zástupci mexického velvyslanectví) s tím, že zásadní stanoviska je potřeba zaujmout do 7. září. Literatura vycházející z pramenů v archivech MOV a ČSOV však eviduje jako další zápis až zasedání ČSOV 17. dubna 1969, kdy se analýza⁶⁶ jeho činnosti vrací k přípravě (i účasti a zhodnocení) her v Mexiku. Je tedy otázkou, nakolik je takové svědectví přesné, vzhledem k pozdějšímu politickému vývoji mohli mít autoři analýzy zájem skutečné události účelově zkreslit, mohla pouze negativně zpracovat jejich paměť. Z dostupných materiálů se ovšem jedná o nejpodrobnější popis událostí, které po srpnové invazi následovaly. Analýza konstatuje, že srpnové události měly negativní vliv na přípravu olympioniků, navíc nebylo rozhodnuto, zda a v jakém rozsahu se skutečně do Mexika pojede. Po konzultacích na ÚV KSČ bylo rozhodnuto o účasti v původně plánovaném rozsahu. Záznam o takové konzultaci (která pravděpodobně navíc nebyla jediná) ale v pramenech není.

Stejný zdroj navíc uvádí, jaké byly přijaty zásady pro chování a vystupování československých účastníků na hrách. Veškerá vystoupení našich delegátů měla být v souladu s názory a politikou stranických a státních orgánů.⁶⁷ Navíc měli zabránit

⁶⁴ tamtéž, s. 146. Archiv MOV, Lausanne, složka Tchecoslovaquie.

⁶⁵ Přítomni členové Bosák, Kroutil, Pácl, Matějka, Šubrt, Jeřábek, Handrle, Hradec a Sokol. KÖSSL, J. *Dokumentace k dějinám českého olympismu 1945-1970*. Praha: ČOV, 1999, s. 150

⁶⁶ tamtéž, s. 162

⁶⁷ Podobným problémem se zabývalo i PÚV KSČ na své 100. schůzi. Zde se shodlo na tom, že vystupování v zahraničí musí být vázáno linií strany, pokud by s ní bylo v rozporu, byly by vyvozeny

tomu, aby se otázky současného vývoje v ČSSR dostaly na kongresech jednotlivých federací na pořad projednávání (což se jim také povedlo). Tato analýza dále říká, že „po mnoha poradách a konzultacích bylo stanoveno vedením československé olympijské výpravy, že vystupování vůči výpravám zemí socialistického tábora (ZST) bude korektní, formálně zdvořilé“. Neuvádí bohužel, kdy, kde a s kým tyto konzultace a porady proběhly. Podle této zprávy „odjel místopředseda ČSTV Hradec 25. září 1968 v doprovodu našeho velvyslance soudruha Hanuše a československého olympijského atašé soudruha Froňka na sovětské velvyslanectví v Mexiku“. (Podle materiálů Ministerstva zahraničních věcí ČR byl v této době československým velvyslancem Dr. Jaroslav Kuchválek. Minimálně v tomto faktu je zpráva nepřesná.⁶⁸). Na velvyslanectví došlo k poradě s vedením sovětské výpravy v čele s místopředsedou tělovýchovné organizace J. Kazanskim. Zde vznikla dohoda, že se obě výpravy po dobu her nebudou oficiálně stýkat a vzájemné vztahy budou korektní a budou vycházet z respektování olympijských pravidel a řádů (například v otázce oficiálního pozdravu při utkáních v odbíjení, při předávání atletických medailí apod.). O těchto zásadách pak Kazanski informoval výpravy ostatních ZST. Posledním opatřením, o kterém se citovaná analýza zmiňuje, je rozhodnutí, aby před odletem do Mexika členové československé olympijské výpravy nejednali s žádnými novináři a případně je pouze odkazovali na své trenéry. Obavu, že někdo ze sportovců projeví vlastní názor ohledně účasti na olympijských hrách či dokonce na okupaci a následující vývoj, maskovalo prohlášení za obavu, aby zbytečné vyrušování a rozptylování ze strany žurnalistů nenabouralo koncentraci a v důsledku negativně neovlivnilo výsledky na olympijských hrách!

Nicméně ať byly reakce na vpád armád „bratrských“ států jakékoliv, ať byly diskuze jakkoliv bouřlivé a názory rozporuplné, důsledek byl jednoznačný. Odjezd kompletní československé olympijské výpravy tak, jak bylo plánováno.

stranické důsledky. NA, Praha: fond KSČ – Ústřední výbor 1945-1989, Praha – předsednictvo 1966-1971. Svazek 81, a.j./ bod: 126/18.

⁶⁸ JAKUBEC, F. Tradice a současnost česko-mexických vztahů. Praha: Diplomová práce FMV VŠE, 2004, přílohy

5. KONEČNĚ OLYMPIJSKÉ HRY

5.1. Válečné konflikty a nepokoje ve světě v době olympijských her

Kritika Mexičanů kvůli vysokým nákladům na pořádání her, nepokoje v hlavním městě hostitelské země, ale i rozbroje uvnitř MOV o účast nebo neúčast Jihoafrické republiky na hrách, to byla část problémů, s nimiž se pořadatelé museli před olympijskými hrami potýkat. Některé potíže mohli hostitelé her alespoň zčásti zmírnit, jiné ovlivnit nemohli. Jako problém „světového míru“. Zásada všeobecného posvátného míru, ekecheirie⁶⁹, již dodržovali Řekové za dob antických olympijských her a kterou propagoval i zakladatel moderních olympijských her Coubertin, by musela být dodržena na základě širokého konsenzu světových mocností. Ty by také musely jít v této otázce příkladem. V době XIX. olympijských her však v nejrůznějších koutech světa panoval stav, který měl ke klidu zbraní velmi daleko.

SSSR v době her rozhodně mírově naladěný nebyl. Výše popsaná srpnová invaze do ČSSR (kterou lze přičíst na vrub právě Sovětům, přestože se na ní podílely i další státy Varšavské smlouvy) o tom bezpochyby svědčí. Nejmarkantnějším porušením mírových zásad ale byl válečný konflikt ve Vietnamu (původně občanská válka mezi Severním a Jižním Vietnamem), kde v hlavní roli od poloviny 60. let figurovala zbývající ze dvou světových supervelmocí, USA. Pravdou je, že v době olympijských her už prezident Nixon začal vojska stahovat, válka však ještě měla trvat. Klid nepanoval ani uvnitř samotných USA, kde vrcholila aktivita hnutí za lidská práva černošské menšiny. Pastor Martin Luther King, jenž stál hnutí v čele, byl přítom v dubnu 1968 v Tennessee zavražděn.

Nepokoje se zbraněmi v rukou (nebo i bez nich) se pochopitelně netýkaly jen dvou nejsilnějších světových hráčů. Jak bylo výše zmíněno, v olympijském roce proběhla vlna studentských protestních akcí celou Evropou (především ve Francii a SRN),

⁶⁹ Kössl, J., Štumbauer, J., Waic, M. *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. Praha: Karolinum 2002, s. 19

v krvavou tragédii vyústila v Mexiku. Napětí panovalo i v Asii, kde pokračoval letitý ozbrojený konflikt Indie s Pákistánem o oblast Kašmíru. Podobná situace byla i na Blízkém východě, kde v roce 1967 proběhla třetí (Šestidenní) válka o Palestinu, kdy izraelské letectvo téměř zničilo egyptské, syrské a jordánské vzdušné síly a v kombinaci s bleskovým tankovým útokem obsadilo celou Palestinu. V období 1967-1975 byl dokonce uzavřen Suezský průplav a schylovalo se k další válce. I v západní Evropě probíhalo ozbrojené násilí, teror v Severním Irsku, který si na rozdíl od studentských nepokojů nezadal s občanskou válkou, byl toho dobrým důkazem.

K olympijskému klidu zbraní na počátku roku 1968 společně vyzvali starostové obou sportovních metropolí pro tento rok, Hubert Dubedout z Grenoblu a Alfredo Corona del Rosal ze Ciudad de México. Výzva byla po celém světě kvitována s povděkem a sympatiemi, bylo by ovšem bláhové domnívat se, že klid zbraní byl jako mávnutím kouzelného proutku nastolen. Na konání her však tyto násilnosti vliv neměly (jedinou reálnou hrozbou mohly být pouze události z mexického hlavního města).

5.2. Divadlo zvané olympijské hry

Tak jako leckteré události, které hrám předcházely, nebyly úplně standardní, stejně výjimečné bylo i jejich samotné zahájení. S olympijským ohněm přiběhla poprvé v historii na stadion žena, v sobotu 12. října zažehla překážkářka Enriqueta Basilio oheň v obrovském měděném talíři zhotoveném podle aztéckých motivů. Zahajovací slavnosti na Estadio Olímpico se zúčastnilo 90 000 lidí, 112 delegací, nejvyššími funkcionáři byli prezident mexický Gustavo Díaz Ordaz a olympijský Avery Brundage. Pro Československo se však už zahajovací ceremoniál stal malým zadostiučiněním vzhledem k tomu, že při nástupu výpravy ČSSR se přihlížející začali chovat nevídaným způsobem: vstávali, tleskali a skandovali „checo, checo, ra, ra, ra“, čímž dávali najevo nepokryté sympatie s okupovaným státem. „Narušení“ ceremoniálu si povšiml světový tisk a zkonstatoval, že olympijský nástup vyhrálo Československo.⁷⁰

⁷⁰ POPPER, J., BŘEZINA, J. *Mexiko 68*. Praha: Olympia, 1969, s. 14

Od následujícího dne pak vystartovaly všechny olympijské soutěže podle stanoveného jízdniho řádu. Začínali atleti, veslaři, volejbalisté a mnozí další. První olympijské zlato bylo uděleno Íránci Nassirimu v nejlehčí vzpěračské váze (první zlatá československá měla přijít až ve čtvrtek 17. října pro výškařku Miloslavu Rezkovou). Hned v následujících dnech se pak ukázalo, že hysterické strašení nadmořskou výškou úroveň soutěží nijak drasticky nepoznamenalo. Minimálně v atletice, snad pouze s výjimkou vytrvaleckých disciplín. Především sprinterské a skokanské disciplíny královny sportu se staly festivalem rekordů. Ty světové padly nebo byly vyrovnány ve 14 z 36 vypsanych disciplín. Olympijské rekordy vydržely jen na dlouhých tratích a ve třech soutěžích žen. Kontinentálních rekordů zaznamenali statistikové desítky, pro Evropu 13; národních skoro 200 (v jediné disciplíně, běhu na 400 m mužů padl rekordní čas celkem 20krát, od rekordu USA 43, 8 s až po ten nicaragujský 49, 1 s). Téměř čtyřicet procent startujících atletek i atletů překonalo nebo alespoň vyrovnalo svůj osobní rekord. Na atletickém galapředstavení se ovšem nepodílela jen aktuální forma sportovců či nakonec příznivý vliv nadmořské výšky. Svůj lví podíl si na něm ukrojila i nová speciální pružná hmota tartan, který poprvé nahradil tradiční škváru a antuku.

V olympijském městě se však umoudřil i další faktor, jehož vlivu se také mnozí báli. Počasí. Proslulé prudké mexické lijáky stihly atletiku pouze třikrát a poznamenaly jen minimum disciplín. Mnoho jich ovšem bylo pozitivně poznamenáno neobvykle silnou, avšak povolenou, podporou větru. Mnohé rekordy, které byly „pouze“ vyrovnány, ale byly v podstatě rekordy překonanými. Soupeřily totiž s časy, které byly naměřeny na soutěžích, kde měřila pouze ruční, nikoliv elektronická časomíra. Ta už však na mexických olympijských hrách figurovala a IAAF se v souvislosti s jejím využitím dopouštěla nepřesnosti: elektronické měření „zpožďovala“ o 0, 05 s, zatímco lidská časomíra reaguje na startovní výstřel s cca 0, 12 - 0, 18 s zpožděním. Praxe IAAF tedy každého ze sprinterů připravila o desetinu (například vítěz běhu na 100 m Jim Hines vyrovnal světový rekord 9, 9 s poté, co mu úřední systém Omega oznámil čas 9, 89; trojice mexických rozhodčích však zastavila stopky už na čase 9, 8).⁷¹ Z novinek „technického“ rázu se v Mexiku nově objevily například sextesty a dopingové kontroly.

⁷¹ POPPER, J., BŘEZINA, J. *Mexiko 68*. Praha: Olympia, 1969, s. 24

Kde však vinou vysoké nadmořské výšky na rozdíl od atletické sportovní královny kyslík citelně chyběl, byla plavecká Alberca. Atleti překonávali s lehkostí jeden rekord za druhým, plavání na hrách v tomto směru hluboce zaostalo za Tokiem 1964. Světové rekordy padly jen ve třech individuálních disciplínách a ve stejném množství štafet. Avšak takový průběh plaveckých soutěží se víceméně čekal. Po celou dobu plaveckých soutěží byl v těsné blízkosti bazénu nachystán kyslíkový přístroj, jehož služeb využila třeba obhájkyně zlata z Tokia Galina Prozumenščikovová, jež se po dokončení finálového závodu zhroutila a z bazénu do šatny musela být odnesena. Obavy z průběhu závodů vedly dokonce k neobvyklému taktizování, kdy mnoho plavců po poradě s trenéry zvolilo pomalejší tempo. Obava riskovat se projevila právě v malém počtu překonaných rekordů. (Tam, kde k překonání došlo, se zase jenom dalo spekulovat, jaký by byl výsledný čas, kdyby závod probíhal v „normálních“ podmínkách).

Plavání se ovšem stalo důležitým kolbištěm rivality především mezi USA a SSSR. Přestože od olympijských her v Tokiu se začal uplatňovat americký systém „age groups“, oddělených věkových skupin s propracovaným tréninkovým programem, po celém světě, Mexiko znamenalo nekompromisní vítězství USA. Reprezentanti této země zvítězili ve 23 z 33 vypsanych disciplin (včetně skoků do vody). Oproti předchozím olympijským hrám byl program plavání rozšířen o 10 disciplin, které se doposud konaly jen v rámci domácích soutěží. Sověti z tohoto kroku nadšením nehýřili, světovou plaveckou velmocí číslo jedna byly USA. Proto širší plavecký program znamenal americkou výhodu pro ostrý olympijský boj mezi oběma supervelmocemi o to, kdo přiveze v konečném součtu větší počet medailí. (A proto Brundage přepočítávání umístění z jednotlivých soutěží na celkové umístění státu na olympijských hrách nesnášel, protože podle něj podporovalo neúnosnou rivalitu mezi zeměmi).

Tak jako klimatického vlivu bylo mnoho atletických disciplin ušetřeno, vliv politiky se právě v atletice projevil nejvýrazněji. Ještě před odjezdem na hry sílilo v USA hnutí za rovnoprávnost černošské menšiny, jež přišla v dubnu před hrami o svého vůdce M. L. Kinga výše zmiňovanou vraždou. Atleti USA černé pleti (kteří se posléze stali

nejúspěšnějšími reprezentanty své země na olympijských hrách) chtěli původně hry bojkotovat, nakonec zvolili jiný způsob vyjádření svého nesouhlasného názoru. Formou protestu se kupříkladu stalo důsledné nošení afrických národních krojů v olympijské vesnici i v mimozávodním civilu. Dálkaři Boston s Beamonem (který byl dokonce na jaře vyloučen z univerzitního týmu za účast na protirasistické akci) se na podporu hnutí vyjádřili ostrými výroky na tiskové konferenci. Přidali se i Lee Evans a jeho kolegové ze čtvrtkařské štafety, a to symbolickými doplňky olympijského stejnokroje při vyhlásování vítězů (černé barety, bílé odznaky s nápisem „Olympijské akce za lidská práva“) a symbolickými pozdravy sevřenou pěstí. Černí atleti se navíc nijak netajili nechtí přebírat medaile zrovna z rukou Avery Brundage, jehož považovali za představitele té skupiny funkcionářů, která příliš dlouho mlčela ke všem projevům rasové diskriminace. Těmto projevům se na hrách^{zk} dokonce dostalo podpory i ze strany bílých kolegů, velmi aktivní byli kupříkladu manželé Connollyovi. Dva atleti svým činem však přilákali celosvětovou pozornost a rozpoutali stejně širokou diskuzi.

Autory účinného vyjádření názoru byli vítěz v běhu na 200 m Tommie Smith a bronzový na téže trati John Carlos. K přebrání olympijských medailí se oba ve středu 16. října vydali v černých podkolenkách a bez treter. Na dresy si navíc připnuli bílou placku s modrým nápisem Olympic Project for Human Rights. (Málokdo postřehl, že bílomodrý odznak si na dres připnul i druhý muž z této trati Australan Peter Norman a i po skončení celého incidentu kolegy všemožně podporoval). Celý akt korunovali po vystoupení na stupně vítězů. Smith v levé ruce zvedl bílou botu a zároveň zvedl i pravou ruku s navlečenou černou rukavicí s roztaženými prsty (později na tiskové konferenci vysvětlil, že vše symbolizovalo sdělení, že proti nejednotnosti je bílá síla všemocná). Podobně se zachoval i Carlos. Když zazněly první tóny americké hymny, obrátili se atleti čelem k vlajce USA a se sklopenou hlavou zdvihli ruce v černých rukavicích zaťaté v pěst. Díky všudypřítomné televizi byl tento projev vzdoru přenášen do celého světa a dozvědělo se o něm mnohem víc lidí, než kdyby atleti zvolili bojkot her. Rozvířili velkou diskuzi, ale z olympijské výpravy USA byli po téměř hysterické reakci jejích funkcionářů vyloučeni!

5.3. Sportovní milníky

Mexické olympijské hry však kromě technických inovací či politických protestů přinesly výkony a počiny, které byly na svou dobu výjimečné a některé z nich měly ovlivnit sportovní vývoj na dlouhý čas dopředu.

Mnoha lidem se při vyřčení slovního spojení skok daleký vybaví právě olympijský vítěz z Mexika Bob Beamon. Na dnešní poměry pouze 184 cm vysoký 22letý student jazyků na texaské univerzitě El Paso Community College. Hned první pokus se stal jeho slavným „skokem do 21. století“ dlouhým bez 10 cm devět metrů! Sám Beamon se pasoval do role favorita, když v předolympijské sezóně vyhrál 22 z 23 závodů. Olympijská soutěž pro něj ale nezačala šťastně, když v prvních dvou pokusech přešlápl. Třetím pokusem se však naštěstí pro něj i pro tuto disciplínu kvalifikoval do finále. Při jeho začátku měl světový rekord hodnotu 8, 35 m. Tu ale Beamon vymazal hned napoprvé. Protože ale údaje v metrech nerozuměl, příliš se neradoval. Když však uslyšel 29 stop a 2, 5 palce, z vypětí a nadšení téměř zkolaboval.

Autorem nejrevolučnější atletické technické novinky od zavedení laminátové tyče byl ovšem jiný olympijský vítěz, Dick Fosbury (Richard Douglas Fosbury). Ten se při svém mezinárodním debutu představil s do té doby nevídaným způsobem překonávání výškařské laťky, a to po zádech (nutno však podotknout, že prvním atletem, který flop použil, byl pravděpodobně Bruce Quande z Montany, jenž byl při takovém skoku vyfotografován již roku 1963, tedy 5 let před mexickými hrami).⁷² Sám svému zádovému stylu říkal „flop“. Propracování flopu jistě nahrálo i to, že se ve Fosburyho době začalo využívat vylepšeného a především měkčího doskočiště na úkor do té doby dominujícího písku. Zatímco přítomní trenéři (i někteří rozhodčí) jen nevěřicně kroutili hlavami, mexické publikum bylo zcela očarováno. Díky novince, která v této disciplíně měla záhy znamenat revoluci, naprosto bezpečně vyhrál nejkvalitněji obsazenou výškařskou soutěž všech dob. Bojoval proti 16 soupeřům s osobními rekordy nad 213 cm. Ještě dva protivníci skočili dokonce 220 na první pokus! Přesto Fosburymu a flopu

⁷² http://www.olympic.org/uk/athletes/profiles/bio_uk.asp?PAR_1_ID=18061, 2007-03-10

vítězství nikdo vzít nemohl. Zvítězil výkonem 224 cm ve svém osobním rekordu, jenž se stal zároveň dosavadním olympijským maximem. .

Nejnapínavější byla ale soutěž tyčkařů. Netrvala sice tak dlouho jako v Tokiu, zato v jejím průběhu došlo celkem 33krát k vyrovnání či zlepšení olympijského rekordu. (Z 510cm na konečných 540). 540 cm, tedy výšku o pouhý centimetr menší než je světový rekord, překonali dokonce tři atleti (Seagren, Schiprowski a Nordwig) a o vítězi olympijských her muselo poprvé rozhodovat pravidlo o počtu pokusů.

Přívlastkem nejskandálnější se mohl „pyšnit“ chodecký závod na 20 km. Rozhodčí totiž nenašli odvahu zakročit proti domácí olympijské naději Juanu Pedrazovi a připustili jeho poněkud běžecký závěr na stadionu. Spravedlnost ale byla neúprosná a v podobě Pedrazova vyčerpání připravila Mexičana o zlato, které právem získal skutečný chodec Vladimír Golubničij. Za nejlepší výkon ženské atletiky bývá považován pokus koulařky z NDR Margity Gummelové z NDR, která jako první žena na světě překonala 19metrovou hranici.

6. ČECHOSLOVÁCI NA OLYMPIJSKÝCH HRÁCH

6.1. Věra Čáslavská

Po třech zlatých medailích z olympijských her v Tokiu a pravidelných vítězstvích na mistrovstvích Evropy i světa odjížděla Věra Čáslavská do Mexika coby jedna z horkých favoritek s vyhlídkou medailových žní. Na vrcholu kariéry a zároveň těsně před jejím zakončením. Měla se stát jejich nejúspěšnější účastnicí a navíc symbolem celého ženského olympijského sportu.

Před mexickými olympijskými hrami absolvovala ještě hry předolympijské. Ty jí v roce 1966 měly vrátit sebevědomí nabourané nevydařeným MS v Dortmundu téhož roku.⁷³ Bezprostředně po mistrovství se Čáslavské do Mexika na předolympijskou zkoušku ani nechtělo, nakonec se rozhodla právě kvůli psychice jet. Mexický tisk si v očekávání senzace všiml chystaného duelu s Natašou Kučinskou, která zde byla už podruhé a těšila se značné oblibě. Přízeň se nakonec díky pěti zlatým přelila na stranu československé gymnastky. Tamní noviny ji vyhlásily „královnou, již se obecnost úplně vzdalo, a kromě medailí se zmocnila i srdcí.“ Zde se tedy zrodila vzájemná náklonnost mezi olympijskou zemí a vítězkou překřtěnou na *campeonisima Vera* (šampionka Věra, pozn. aut.), jež měla přijít v budoucnu značně vhod.

V následujícím roce ještě Amsterdam hostil mistrovství Evropy. Vyhrocený souboj se sovětským stínem měl další reprízu v podobě prvního mistrovství po Dortmundu. A Čáslavská zde navíc měla obhajovat svoje první absolutní evropské zlato ze Sofie z roku 1965. Přes úspěch z předolympijských her hlásaly palcové titulky v Nizozemsku, že Čáslavská má strach. Snad celé to šílení kolem vzájemného souboje a její podceňování vyburcovalo československou gymnastku k obrovskému odhodlání. To

⁷³ Odjížděla na ně nervózní po nedávném zranění lokte i po mediálních výrocích Nataši Kučinské, absolutní mistryně SSSR. Ta vyzývala přes noviny Čáslavskou na první velký souboj a dost si v něm věřila. Kučinská přes svoje nesporné kvality nezacvičila dobře, ale stejně dostala vysoké známky, jak už to ostatně v gymnastice mnohdy chodilo. Nesrovnalosti nebyly ojedinělé a obecnost dávalo svou nespokojenost okatě najevo. Čáslavská získala titul ve víceboji družstev i jednotlivců a za přeskok. Bradla vyhrála neprávem Kučinská, stejně jako kladinu a prostná, přes protesty české trenérky Slávky Matlochové. ČÁSLAVSKÁ-ODLOŽILOVÁ, V. *Cesta na Olymp*. Praha: Mladá Fronta. 1972, s. 121

zúročila poté, co pokazila hned první disciplínu víceboje, bradla, ale psychicky se oklepala a obhájila zlato z Bulharska. V olympijském Mexiku se všechny tyto zkušenosti a zocelené nervy měly hodit.

Po příletu do místa olympijských her se opakovala už trochu nudná písnička, kdy se celá před soutěžní horečka točila kolem souboje s Kučinskou. Ta do Mexika přiletěla s několikátýdenním předstihem a neúnavně trénovala; včetně mnoha prvků, které do té doby patřily pouze Čáslavské. Mexičané si po tyto týdny všímali jen Sovětky, „la Vera“ ji ale co do přízně převálcovala hned po přistání v Ciudad de México. Sama Čáslavská ovšem přiznávala, že obecnostvo při cvičení bylo nebyvale spravedlivé a oceňovalo kvality obou gymnastek, které se těšily srovnatelné míře jeho obdivu. Navštěvovalo hojně i jejich veřejné tréninky v Auditorio Nacional a obě o jeho přízeň, která mohla být tím posledním střípkem k olympijskému vítězství, sváděly urputný boj. Čáslavská nezapomněla ani na vliv vybrané hudby, její Mexická rapsódie domácím učarovala už v tréninku. Projevoval se na ní ale vliv nadmořské výšky, se svou krátkou aklimatizací nedokázala zpočátku odcvičit ani celá prostná. S blížícím se olympijským závodem se ale situace dostávala na úroveň závodů konaných v běžných nadmořských výškách.

V pondělí 21. října začala soutěž gymnastek a s ní i nejočekávanější souboje – Čáslavské s Kučinskou a československého družstva se sovětským. Pokud obě nejlepší gymnastky měly do začátku klání stejnou pozici u sedmnáctitisícového publika v Auditorio Nacional, po vypuknutí přímé konfrontace už převažovalo skandování „Vera, Vera, ra, ra ,ra“. Především Mexická rapsódie na motivy mexických lidových písní pro sestavu prostných diváky zcela nadchla. Názor tribun pak zasahoval i do hodnocení rozhodčích. Po volné sestavě na kladině v rámci soutěže družstev si jejich bouření po nespravedlivě slabém bodovém hodnocení Very vynutilo zvýšení její známky o dvě desetiny. Podobná situace byla u kladiny při finálových sestavách na jednotlivých náradích. Campeonisima zacvičila absolutně skvělou sestavu, přesto sbor rozhodčích přisoudil vítězství Kučinské i přes mohutné protesty diváků. Celkově však v soutěži jednotlivkyň znamenal 23. října skvělý výkon Čáslavské, který její hlavní soupeřka umocnila svým pádem z bradel, zisk zlata, po kterém nejvíc toužila, tedy z olympijského osmiboje. Svoje poslední zlaté medaile přejala „La Vera Grandiosa“ o

dva dny později. Se ziskem čtyř prvenství (víceboj jednotlivkyň, přeskok, bradla, prostná) a dvou stříbrných pozic (víceboj družstev, kladina) se stala nejúspěšnější účastnicí mexických olympijských her a nejúspěšnější československou olympioničkou všech dob. Mexické hry se staly luxusní tečkou za její úspěšnou kariérou. Radost tak československé výpravě pokazily jen Sovětky ve víceboji družstev, kde zabojovaly a zlatou medaili vyfoukly před nosem československému výběru, který jim pomohl několika drobnými zaváháními.

Ztělesnění klidu a elegance

Tisk ovšem kromě soubojů s Kučinskou zajímala ještě další pikanterie. Marně se snažil vypátrat, zda se v rámci her nehodlá campeonisima i provdat. Po přeletu z amsterdamského ME na ni totiž na ruzyňském letišti čekal i její přítel, jehož nějaký čas úspěšně tajila, atlet Josef Odložil. Spolu absolvovali i mexickou olympiádu, pro nerváka Čáslavskou byla snoubencova přítomnost zlatá. Mohla si mu postěžovat, utěšil ji, když se nedařilo, ona sama mu oplácela dobrými radami k rozcvičování a protahování.⁷⁴ Odložil nakonec skončil na patnáctistovce osmý, jeho snoubenka byla o poznání úspěšnější. V předposlední den her, v sobotu 26. října, se konala jejich svatba

⁷⁴ ČÁSLAVSKÁ-ODLOŽILOVÁ, V. *Cesta na Olymp*. Praha: Mladá Fronta. 1972, s. 155

v katedrále na hlavním mexickém náměstí Zócaló. Měla neskutečnou kulisu padesátitisícového davu (přišli zcela obyčejní Mexičané, kteří na tuto událost rádi vzpomínají a dodnes při vyslovení názvu Československo se jim jako první vybaví jméno naší olympijské vítězky, pozn. aut.) který dával hlasitě najevo sympatie se sportovním párem. Navíc tak demonstroval i náklonnost k okupované zemi.

Svatba na Zócaló

6.2. Další úspěchy ČSSR

Úspěchy v Mexiku zaznamenali i další členové československé výpravy. (Ačkoliv mnoho kritických poolympijských ohlasů rýpalo, že „kdyby nebylo Čáslavské, zas až tak veleúspěšné by ty hry nebyly...“).⁷⁵

⁷⁵ POPPER, J., BŘEZINA, J. *Mexiko 68*. Praha: Olympia, 1969, s. 138

Atletické výsledky byly do jisté míry paběrky. Z mužů zabodoval pouze evropský diskařský rekordman Ludvík Daněk. Po návratu bolestí zad, několika onemocněních a poklesu formy odjížděl do Mexika až jako pátý diskař světa a se značnou psychickou labilitou. Po letech totiž prohrával i s evropskými soupeři. Olympijská soutěž se pro něj nevyvíjela dobře, spustil se mexický liják, následovalo přerušení a po dvou pokusech byl až pátý. Pak ovšem přišel nevídaný pokus Ala Oertera. Ten ostatní diskaře uzemnil, Daňkovi naopak vlil nový elán do žil. Podle svých slov dostal po Oerterově pokusu strašný vztek, který zužitkoval pokusem na 62, 92 m, svým nejdelším v sezoně. Znamenal pro něj bronzovou medaili a zároveň první pro Československo v Mexiku. Atletika nám však přinesla i první zlato. Tak jako ostatní soutěže v královně sportů měl i skok vysoký vyšponovanou úroveň. Všech osm účastnic ženského finále, v němž měla ČSSR trojnásobné zastoupení!, postoupilo výkony přes 180 cm. A závod měl pouze jedinou favoritku, 17letou Ritu Schmidtovou z Lipska, od začátku roku neporaženou venku ani v hale. Avšak Němka nezdolala laťku ve výši 180 cm a její vyřazení bylo prvním finálovým šokem. (Selhání ve finále přičítali mnozí brutálním tréninkovým dávkám absolvovaným po několik týdnů před olympijskými hrami na mexickém tartanu). Naše první zlatá radost, Miloslava Rezková, se také nevyhnula kritické chvíli, a to na 174 cm. Zdolala je druhým pokusem, Schmidtová zde skákala 3krát. Rezková, 18letá pražská zlatnice, však jako jediná ze závodnic překonala 182 cm na třetí pokus (poté, co předchozí výšku vynechala) a šokovala výhrou. Její úspěch pak podtrhly Valentová na čtvrtém a Faithová na šestém místě.

Alberca68 také přinesla radost československým barvám, přestože úspěchy z plaveckého bazénu neměly medailový nádech. Účast Olgy Kozičové ve finále tratě 200 m volný způsob (reprezentant ČSSR se do finále olympijských her probojoval po 16 letech!), přestože v něm skončila poslední, byla dozajista pozitivem. Vedle plaveckého bazénu se ovšem nacházel i skokanský a tam se medailově zablýsklo. Po nezdaru v soutěži ve skocích z prkna měla 16letá studentka Milena Duchková možnost opravy při skocích z věže a využila jí dokonale. Ve středu 23. října se stala nejmladší československou olympijskou vítězkou.

Olympijské vavříny však nezískávaly pouze ženy. Zlatě se zadařilo i na střelnici na Campo Militar. Daleko od olympijské vesnice, na sportovišti, kde zněly pouze výstřely. Plzeňského vojáka Jana Kůrku zastihla v Mexiku dobrá forma. Při střelbě z malorážky na vzdálenost 50 m 60 ran vleže nasbíral 598 bodů, víc než kdokoliv ze soupeřů. A to znamenalo historicky první zlato ze střeleckých soutěží pro ČSSR. Další muži z naší výpravy však nejcennější kov nezískali, a tak jsme museli být vděční alespoň za méně blýskavé úspěchy.

Těmi byly dvě bronzové medaile, které vydolovali českoslovenští reprezentanti na zápasnické žíněnce. Prostory pro zápas vznikly jednoduchou úpravou zimního stadionu Pistahielo. O třetí příčky v řeckořímském zápase se postarali v muší váze Miroslav Zeman a ve váze těžké Petr Kment.

6.3. Účast méně úspěšná

Vystoupení československých volejbalistů v Mexiku se dá hodnotit jako úspěšné i jako pokažené. V hale Gimnasio nebyla po senzačním vítězství USA nad SSSR nouze o mnohatisícové návštěvy. Mnoho diváků se tísnilo i ve druhé hale nazývané zkráceně Cancha, zde ovšem byly prostory o poznání skromnější. Publikum sledovalo napínavý turnaj, ve kterém až do samotného závěru, jímž byl souboj Sovětů a Čechoslováků, nebylo rozhodnuto o vítězi. Naši reprezentanti prokázali velkou sílu v dramatických vítězných pětisetových bitvách, prohráli až svoje předposlední utkání s Polskem. Nastoupili do zápasu jako svázaní, uvědomovali si, že Poláci odehráli většinu zápasů v Canche, kde se jim dařilo, a zalekli se síly soupeře.⁷⁶ Velmi rychle prohráli dva sety a i když pak snížili na 1 : 2, šlo o poslední záchvěv odporu. Tato spíše psychická prohra položila základ neúspěšného finálového vystoupení proti Sovětskému svazu. Navíc se tabulka tímto výsledkem zamotala a ČSSR rázem místo zlaté mohla mít jen bramborovou medaili.⁷⁷ Finálové utkání trvalo pouhou hodinu a náš výkon nenasvědčoval tomu, že proti SSSR nastoupil výběr mistrů světa. Porážka byla drtivá. Toto poslední utkání zanechalo nepříznivý dojem po celém turnaji, nebylo by však

⁷⁶ POPPER, J., BŘEZINA, J. *Mexiko 68*. Praha: Olympia, 1969, s. 121

⁷⁷ Vítězství NDR nad Polskem nakonec rozhodlo o tom, že se naši bez medaile domů vracet nebudou.

spravedlivé označit vystoupení na olympijských hrách jako jasný neúspěch. K hodnocení československých volejbalistů se ovšem vracela výše zmíněná analýza ČSOV z roku 1969. Zkonstatovala, že družstvo nezvládlo psychické zatížení, které s sebou přinesl pookupační stav, kdy styky se zeměmi socialistického tábora a chování k nim byly přísně naplánované. Analýza hovoří o tom, že otázka vyřešení pozdravů před zápasy a po nich se stala nežádoucí dominantou naší účasti v turnaji.⁷⁸ Energií, kterou naši reprezentanti vkládali do vyřešení procedurálních otázek, měli spíš věnovat kvalitě a intenzitě v tréninku i při samotných zápasech.

Za očekávání daleko zaostalo účinkování československých fotbalistů. Nutno podotknout, že kolem fotbalu byly spory ohledně amatérské otázky snad nejmarkantnější. Promítaly se i do toho, zda nejoblíbenější kolektivní sport vůbec na olympijské hry patří. Nicméně v Mexiku byl o kopanou pochopitelně velký zájem.⁷⁹ A tipy před soutěží na finále byly jednoznačné: střetne se v něm domácí mužstvo s týmem Československa (to předtím porazí SSSR). Předpovědi však byly zcela mylné. Československý tým byl vyřazen již po bojích ve skupině, kde skončil na třetím místě po prohře s Guatemalou, remízou s Bulharskem a jediným vítězstvím, byť korunovaném střeleckým koncertem, nad Thajskem. (Mexičané zklamali v boji o třetí místo proti Japoncům).

Mezi poražené jednotlivce olympijských her se zařadili českoslovenští silní muži. Před odjezdem do Mexika se mluvilo o vzpěračských medailích nebo alespoň o umístění v první šestici, v plánu bylo i překonání rekordů. Z ambiciózních snů zbyl ovšem jediný bod za šesté místo Hanse Zdražily ve váze do 82, 5 kg. Ke zklamání vzpěračů přidali to svoje i boxeři, tradiční československá poválečná chloubka. Do čtvrtfinále postoupil pouze Jan Hejduk (v prvním kole měl volný los, ve druhém přemohl Uruguayce Freitase). Tam ho přemohl domácí Zaragoza a ukončil účinkování celé boxerské výpravy na hrách.

⁷⁸ KÖSSL, J. *Dokumentace k dějinám českého olympismu 1945-1970*. Praha: ČOV, 1999, s. 161

⁷⁹ Celkem 32 zápasů zhlédlo více než půl milionu diváků, kteří podstatně přispěli k vyrovnání finanční bilance her. POPPER, J., BŘEZINA, J. *Mexiko 68*. Praha: Olympia, 1969, s. 122

Nedařilo se nám ani na Xochimilcu, které bylo právem nazýváno olympijskými galejemi. (V době olympijských her bylo Xochimilco v podstatě venkovskou oblastí na okraji Mexico City, dnes je kusem zeleně téměř v jeho středu). Pro veslaře a vodáky byl nedostatek kyslíku zásadní, nutno však dodat, že všichni měli podmínky stejné. Mnoho posádek se vlivem brutálního kyslíkového dluhu po projetí cílem hroutilo a k vědomí je přiváděly až kyslíkové přístroje. Jediné finále, do něhož se proboujela loď ČSSR, byl závod osmiveslic, ve kterém naši skončili pátí. V závodě, do něhož byly před odjezdem vkládány nejmenší naděje na úspěch. S velkým očekáváním odlétala dvojka s kormidelníkem Miluška – Kolesa (Kovář). O rok dříve na předolympijských závodech obsadila stříbrnou pozici. Zklamání a stopka pro další účast přišly už v rozjížděce. Posledním želízkem v ohni byl Václav Kozák, v podstatě veterán veslařských drah. Skončil třetí v malém finále, čili na celkovém devátém místě. Zařadili jsme se tedy po bok zemím, které marně vzpomínaly na své tokijské medailové zisky.

Vodáci si vedli sice o něco lépe, za velký úspěch se ovšem jejich účinkování v Mexiku pokládat také nedá. I když předolympijský slib trenéra Bohumila Kudrny, že všechny čtyři lodě budou ve finále, což mnoho odborníků přijímalo s neskryvanou nedůvěrou, se vodákům podařilo dodržet. Poslední kanoistická medaile (Holečková z Helsinek) však neměla být nahrazena novou. Nejbliže k ní měl kanoista Jiří Čtvrtečka na kilometrové trati. Bronz mu však unikl o 0, 32 s. Od cíle ho vezl motorový člun, kvůli totálnímu vyčerpání upadl do bezvědomí...Na stejně dlouhé trati skončil kajakář Václav Mára šestý, což znamenalo alespoň nějaké body za finálové umístění, na což naše kanoistika nebyla poměrně dlouho zvyklá. Neztratila se ani jediná československá žena na Xochimilcu, kajakářka Ivana Vávrová, na půlkilometrové trati dojela 5. Pouze deblkanoe Rudolf Pěnkava – Svatopluk Skarupský na dvojnásobně dlouhé trati nebodovala, byla smolně diskvalifikována za křížení dráhy.

Vystoupení československé výpravy v Mexiku provázely i zdařilé pokusy o emigraci a setrvání v pořadatelské zemi. Takto v průběhu olympijských her kolegy opustili gymnastičtí manželé Kubičkovi a skifař Petr Krátký. Vedení výpravy ani následně ČSTV tyto události nijak nekomentovalo, nebo o tom alespoň neexistuje věrohodný záznam.

VÝHLED DO BUDOUCNA A ZÁVĚR

To, že kromě ekonomických lobbistů poznamenávaly olympijské hry především politické vlivy, je nasnadě. Ne snad proto, že by státní představitelé či nejsilnější strany určovali, kdo má být vítězem a kdo naopak vyhrát nesmí, ale tím, kde hry proběhnou, kdo se zúčastní a v jakém duchu se celé klání uskuteční.

Poválečný vývoj a s ním spojený start bipolárního světového rozdělení neměl velký vliv na hry samotné, tak jako v pozdější době v podobě křiklavých a odstrašujících případů bojkotu olympijských her v Los Angeles a Moskvě. Kde se však ovlivnění projevovalo stále zřetelněji, byla celá organizace vrcholového sportu, ať už v podobě MOV nebo jednotlivých sportovních federací a asociací. Fakt, že se Sověty se zacházelo v rukavičkách a především úplně jinak než s ostatními již přijatými státy nebo uchazeči o členství, je výmluvný. MOV, IAAF a další si byli vědomi toho, že se zrodil velmi silný hráč, se kterým je třeba počítat a být s ním do budoucna zadobře. Bohužel i za cenu výjimek a větších či menších ústupků.

Pozitivní zcela jistě bylo, že silné sportovní organizace musely začít počítat s novým partnerem v podobě třetího světa. S tím, jak postupně vzrůstala jeho ekonomická síla a vlastní politická vyspělost, sílil i jeho hlas v otázkách mezinárodních sportovních klání. Soužití nováčků se „starými“ členy si muselo projít vlastním vývojem provázeným i krizemi, jako třeba v případě pořádání GANEFO nebo v ožehavém tématu účasti apartheidní JAR na světových sportovních podnicích. Nehledě na krizové okamžiky však mezi obě světové supervelmoci vstoupil hráč, jehož názorům se, byť někdy se značnou neochotou, muselo naslouchat. I díky němu se oslabila role Evropy coby útrpného pozorovatele neúprosné bitvy dvou hlavních soupeřů. Navíc vzrostla důležitost sportu jako takového, který byl v mnoha případech využíván jako prostředek ustavující státní hrdost a identitu.

Politika pak poměrně výrazně zasáhla do výběru hostitelského města pro XIX. olympijské hry. V úvahu byla brána ekonomická připravenost zahrnující v sobě stupeň

rozvoje infrastruktury včetně počtu sportovišť, ubytovacích kapacit atp. V době zuřící studené války však významnou roli sehrálo i to, koho by se konkrétní výběr mohl dotknout, či která země nebude až tak nikomu vadit. Ovšem stejně tak politika značně zasahovala do světového dění i těsně před vypuknutím her. Ať už v podobě probíhajících válečných konfliktů v různých koutech Země nebo protestními vlnami přelítnými z Evropy a USA až do pořadatelské země. V průběhu her samotných však neustoupil politický faktor zdaleka do pozadí. Především protestní akce amerických atletů (nejen) černé pleti zdokumentovaly důležitost olympijských her i v mimosportovním světě možností oslovit neskutečnou masu lidí.

Propojení sportovního a politického světa se markantně projevilo v případě reformního vývoje v ČSSR a jeho násilného ukončení. Tam, kde by se při neutralitě sportu předpokládalo, že otázka olympijských her nebude vůbec dotčena jakýmkoliv vývojem ve státě, rokovali funkcionáři o vhodnosti účasti na nich. Bezprostředně po napadení cizími vojsky neúčast nevyklučovali a nepřipadala jim nevhodná. To, že nakonec ČSSR participovalo v Mexiku v původně plánovaném rozsahu, neznamenal odstranění politických chapadel. Příkazy nejvyšších státních a stranických funkcionářů se řídilo takřka vše, pozdravy, gesta, povolené styky, (ne)vyjadřování pro tisk. S odstupem času dokonce nesplnění sportovních cílů a ambicí na olympijských hrách vysvětlili „analytici“ jako chybu v podobě politické angažovanosti a nesoustředění se na vlastní výkony.

Mexická olympiáda nebyla živa pouze politikou. Hysterie, která se rozpoutala po volbě pořadatelského města, měla nepopíratelný pozitivní dopad. V podobě vědeckého výzkumu vlivu nadmořské výšky na lidský organismus, v podobě od té doby využívaného vysokohorského tréninku. Snaha o perfekcionistickou přípravu, jež pochybovačům zavře ústa, přinesla i řadu technických novinek a vymožeností. Tartan, elektronická časomíra, sextesty, pokračování v dopingových kontrolách, to vše symbolizuje olympijské hry v Ciudad de México. Československé gymnastice přinesla nesmrtelnost v osobě éterické Věry Čáslavské, jejíž osud dojíhá Mexičany dodnes.

Budoucnost olympijských her i dalších vrcholných sportovních podniků musí s mnohostrannými vlivy počítat. Politické zájmy však ustupují svým všemocným ekonomickým bratrům, jak dokumentuje třeba případ Číny. Nad nedokonalostí politického zřízení se snáze přimhouří oko, když pořadatel zajistí finanční pokrytí i luxusní investice do moderních sportovišť a technologií. S tím, jak ekonomický potenciál vrcholového sportu stále roste, sílí i tlak na jeho důsledné marketingové využití. Tedy i tlak na dosahování skvělých výkonů, přitahujícím pozornost diváků/zákazníků, také díky nedovoleným podpůrným prostředkům. Tím je zas roztočena spirála, která žádá stále nákladnější investice do mechanismů umožňujících tyto hříšnické odhalovat. I tento aspekt ale plodí jímavé příběhy. I díky nim je vrcholový sport zlatým dolem pro televizní stanice, které sice za každé další hry platí nesrovnatelně vyšší sumy, ale stále na prodeji přenosů vydělávají. Vzhledem k obnosům, které se okolo her točí, se kolem nich točí i mnoho lobbistů, nezřídka z řad (bývalých) sportovců. Nejušlechtilejším lobbinkem je snaha protlačit nový sport do olympijského programu. Ani ta však není čistě vedená snahou umožnit jeho protagonistům nezapomenutelný zážitek účasti na olympijských hrách. Punc olympijského sportu s sebou zase nese peníze. Budoucnost olympijských her nevidím nijak černě, jen je potřeba přijmout fakt, že o peníze půjde až v první řadě.

PRAMENY A LITERATURA:

Archivní prameny

Národní archiv, Praha. 4. oddělení státní správa 1945 – 1992, fondy:

Byro KSČ 1968-1978

Celostátní konference KSČ 1945-1964

Ideologická komise ÚV KSČ 1958-1968

Předsednictvo ÚV KSČ 1966-1971

Výkonný výbor PÚV KSČ 1968-1969

Archiv Ministerstva zahraničních věcí, Praha

in JAKUBEC, F. *Tradice a současnost česko-mexických vztahů*. Praha: Diplomová práce FMV VŠE, 2004.

Archiv MOV, Lausanne

in KÖSSL, J. *Dokumentace k dějinám českého olympismu 1945-1970*. Praha: ČOV, 1999

Literatura

AUTORSKÝ KOLEKTIV pod vedením J. Kössla a F. Kroutila, *Malá encyklopedie olympijských her*, Praha: Olympia, 1982, ISBN 27-012-82

ČÁSLAVSKÁ-ODLOŽILOVÁ, V. *Cesta na Olymp*. Praha: Mladá Fronta. 1972. ISBN 23-067-72.

DANIEL, G. *The XIX. Olympiad*. Los Angeles: World Sport Research&Publication Inc., 1996, ISBN 1-888383-17-8.

DEFLEUR, M., BALLOVÁ-ROKEACHOVÁ. *Teorie masové komunikace*. Praha: Karolinum, 1996

DOVALIL, J. a kol. *Olympismus*. Praha: Olympia, 2004. ISBN 27-056-2004

GUTTMANN, A.. *The Olympics*. Champaign: University of Illinois, 2002. ISBN 0-252-02725-6.

HROCH, M. *Úvod do studia dějepisu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. ISBN 14-385-85.

JAKUBEC, F. *Tradice a současnost česko-mexických vztahů*. Praha: Diplomová práce FMV VŠE, 2004.

KLAPAČ, J. *Josef Rössler-Ořovský*. Praha: ČOV, 2001

KLEPAL, J. *Transformación de la política exterior debajo del gobierno de Vicente Fox*. Dostupné na <http://www.amo.cz/index.php?ID=C&IDp=7>, 2007-03-20

KOLÁŘ, F. a kol. *KDO BYL KDO. Naši olympionici*. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-77-x

KÖSSL, J. *Dějiny československého olympijského hnutí*. Praha: Olympia, 1977. ISBN 27-044-77.

KÖSSL, J. *Dokumentace k dějinám českého olympismu 1945-1970*. Praha: ČOV, 1999

Kössl, J., Štumbauer, J, Waic, M. *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. Praha: Karolinum 2002, ISBN 382-006-02

KRŠÁK, P. *Olympijské hry a ich hrdinovia od Atén po Moskvu*. Bratislava: Šport, 1982.

LUNZENFICHTER, A. *Athenes...Peking (1896-2008)*. Atlantica, 2002. ISBN 2843944597.

MILLER, D. *Athens to Athens*. Edinburgh: Mainstream Publishing Company, 2003. ISBN 1840185872.

NÁLEVKA, V. *Světová politika ve 20. století, první díl*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan, 2000. ISBN 80-902261-4-0

NÁLEVKA, V. *Světová politika ve 20. století, druhý díl*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan, 2000

ORT, A. *Evropa 20. století*. Praha: Arista, 2000, s. 135, ISBN 80-86410-06-4

PLECHANOVÁ, B., FIEDLER, J. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*. Praha: Institut pro středoevropskou politiku a kulturu, 1997.

POPPER, J., BŘEZINA, J. *Mexiko 68*. Praha: Olympia, 1969. ISBN 27-032-69

SENN, A. *Power, politics and the Olympic Games*. Champaign: Human Kinetics, 1999. ISBN 0-88011-958-6.

VESELÝ, Z. *Československá zahraniční politika 1945-1989 (Dokumenty)*. Praha: VŠE 2001, ISBN 80-245-0213-5

ZBOŘIL, Z. *Svět her a politiky*. In: *Mezinárodní politika* 8/2004. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

ZWETTLER, O., VACULÍK, J., ČAPKA, F. *Úvod do studia dějepisu a technika historikovy práce*. Brno: MU v Brně, 1996. ISBN 80-210-1366-4.

Český olympismus – 100 let. Praha: Olympia, 1999. ISBN 80-7033-579-3.

Olympijské hry. Od Athén k Athénám. Praha: Olympia, 2003. ISBN 80-7033-852-0.

<http://www.museum.tv/archives/ctv/A/htmlA/americanbroa/americanbroa.htm>

http://en.wikipedia.org/wiki/American_Broadcasting_Company#The_1960s

<http://www.thesportjournal.org/2005Journal/Vol8-No3/lee-aug1.asp>

http://www.olympic.org/uk/index_uk.asp

http://www.olympic.org/uk/games/past/index_uk.asp?OLGT=1&OLGY=1968

PŘÍLOHY

PŘEDSEDOVÉ MEZINÁRODNÍHO OLYMPIJSKÉHO VÝBORU⁸⁰

JMÉNO, STÁT	DOBA PŘEDSEDNICTVÍ MOV
Demetrius Vikélas, Řecko	1894 – 1896
Pierre de Coubertin, Francie	1896 - 1925
Henri de Baillet-Latour, Belgie	1925 - 1942
Sigfrid Edstrøm, Švédsko	1942 - 1952
Avery Brundage, USA	1952 - 1972
Lord Killanin, Irsko	1972 - 1980
Juan Antonio Samaranch, Španělsko	1980 - 2001
Jacques Rogge, Belgie	Od 2001

⁸⁰ DOVALIL, J. a kol. *Olympismus*. Praha: Olympia, 2004, s. 45

POČTY ÚČASTNÍKŮ NA OH V DOBĚ PŘEDSEDNICTVÍ A. BRUNDAGE⁸¹

Rok OH	Sportů	Národností	Sportovců	Sportovkyň
1948	17	59	3714	385
1952	17	69	4407	588
1956	17	67	2958	384
1960	17	83	4738	610
1964	19	93	4457	683
1968	18	112	4750	781
1972	21	122	5848	1299

⁸¹ SENN, A. *Power, politics and the Olympic Games*. Champaign: Human Kinetics, 1999, s. 79

Rezoluce mimořádného pléna OV

1968, 26. srpna – Rezoluce mimořádného pléna OV ČSTV ve Zvolenu protestující proti okupaci Československa armádami pěti socialistických států a žádající, kromě jiného, aby Mezinárodní olympijský výbor nepřipustil sportovce SSSR, NDR, Polska, Bulharska a Maďarska na XIX. OH 1968 v Mexiku.⁸²

Československý zväz telesnej výchovy, okresný výbor vo Zvolene
Rezolúcia

Dňa 26. augusta 1968 zišlo sa mimoriadne plénum OV ČSZTV Zvolen rozšírené o predsedov športových sekcií a predsedov telovýchovných jednôt, ktoré posúdilo súčasnú situáciu v našej republike a zaujalo toto stanovisko:

1. Odsuzujeme nezákonné obsadenie nášho štátu armádami ZSSR, Poľskej ľudovej republiky, NDR, MLR a Bulharska, ktoré porušujú všetky doteraz platné medzinárodné dohody vrátane Varšavskej zmluvy. Proti tomuto obsadeniu nášho štátu čo najrozhodnejšie protestujeme a žiadame o okamžité odvolanie všetkých okupačných vojsk uvedených štátov z našej vlasti.
2. Uznávame len ústavne zvolené orgány na čele s prezidentom arm. gen. L. Svobodou, legálnou vládou na čele s ing. Černíkom, Národné zhromaždenie na čele so s. Smrkovským a uznávame len novozvolený ÚV KSČS na mimoriadnom XIV. zjazde KSČS a prvého tajomníka Alexandra Dubčeka, ÚV NF na čele s Dr. Krieglom.
3. Žiadame okamžité prepustenie protizákonne internovaných vládnych a straníckych činiteľov, aby mohli slobodne vykonávať svoje funkcie.
4. Sme za nerozbornú jednotu oboch našich národov Čechov a Slovákov v spoločnom štáte a za jednotnú Československú socialistickú republiku.

⁸² KÖSSL, J. *Dokumentace k dějinám českého olympismu 1945-1970*. Praha: ČOV, 1999, s. 145, Archiv MOV, Lausanne, složka Tchecoslovaquie

5. Pretože agresiou do Československa bola porušená olympijská myšlienka, obraciame sa na Medzinárodný olympijský výbor s tým, aby nepripustil účasť športovcov ZSSR, NDR, Poľska, Bulharska a Maďarska na olympijských hrách v Mexiku.

Súčasne sa obraciame na všetky športové zväzy a asociácie celého sveta, aby bojkotovali športovcov agresorských štátov a takto podporili náš boj za nezávislosť a slobodu.

Plénum okresného výboru ČSZTV vo Zvolene vyzýva všetkých športovcov v okrese, aby obhajovali jednotu ľudu v zmysle uznesenia mimoriadneho XIV. zjazdu ÚV KSČS.

Plénum OV ČSZTV vo Zvolene.

Dopis pana Lamberta Careze

1968, 27. srpna – Dopis pana Lamberta Careze z Lausanne, obsahující ostrou kritiku MOV za nedůsledný postoj v otázce připuštění států k účasti na OH.⁸³

René M. Lambert – Carez

55, Avenue de Béthusy

1012 Lausanne

Doporučeně

Mezinárodnímu olympijskému výboru

Mon – Repos

Lausanne

27. srpna 1968

Vážení pánové,

byl jsem hluboce dotčen, že na jaře tohoto roku Váš výbor, pod tlakem rozvojových zemí, nespravedlivě rozhodl požádat Jižní Afriku, aby nevysílala své sportovce do Mexika.

Dnes jsem nad míru překvapen, když jsem se dozvěděl, že opět Váš výbor, přes žádosti, formulované některými zeměmi, nesouhlasí s bojkotem SSSR a jeho kompliců.

Se vší objektivitou si dovoluji Vám říci, že postoj těch členů MOV, kteří hlasovali proti připuštění Jižní Afriky a dnes nemají námitek proti účasti SSSR, je přinejmenším scestný. Nechápu Vaše rozporná rozhodnutí, která jsou v rozporu s realitou dne, kdy Nigérie masakruje a zbídačuje miliony osob – lidských bytostí, kdy SSSR divoce útočí pod vylhanou záminkou a pokouší se zruďně podrobit lid, který ač utlačován, snaží se žít podle vlastních představ, a na druhou stranu, kdy Jižní Afrika dává práci a snaží se zvýšit úroveň života milionů černých lidí, dát jim výchovu, poučení, rady a nakonec autonomii.

Tvrdíte, že se nechcete vměšovat do politických otázek. To je správné. Avšak, uplatňujte tyto zásady ve všech případech.

⁸³ KÖSSL, J. *Dokumentace k dějinám českého olympismu 1945-1970*. Praha: ČOV, 1999, s. 147, Archiv MOV, Lausanne, složka Tchecoslovaquie, originál dopisu.

Dnes, jak tvrdíte, zaujímáte tyto postoje ve jménu olympijského míru. I to je správně. Avšak, poněvadž jste olympijští bohové, měli jste být v téže situaci a hovořit stejným jazykem na jaře. Měli jste prohlašovat, že politika, kterou sledují rozvojové země, se Vás netýká, že jste zcela nad ní a že jejich údajné strasti zmizí v olympijském usmíření. Avšak, to jste neudělali.

Napadlo mi tedy, že byste nyní měli provést veřejné pokání, vrátit se k původnímu rozhodnutí. Patřičnou deklarací s odvoláním na současné události byste mohli obnovit mírové poslání her, v duchu Coubertina, a pozvat všechny země bez výjimky, včetně Jižní Afriky, ke společné účasti na olympijském míru do Mexika. Váš Výbor by tak sehrál tuto opravdovou roli.

Avšak zůstat v tomto okamžiku němí, to by bylo sprosté a pokrytecké, což je nedůstojné sportovců.

Prosím, abyste, vážení pánové, přijali mé pozdravy.

Lambert – Carez v.r.